

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Θέμα: Ο Όρκος

Διδάσκων Καθηγητής: Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος

Παναγιώτης Π. Τσάγκας
Αριθμός μητρώου: 1340200000578
Τηλ. 6944550905, 2103622211
E-mail: panas.tsag@gmail.com

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α)ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ. 4
Β)ΟΡΙΣΜΟΣ-ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ.....	σελ. 5
Γ)Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ...	σελ. 6
Δ)Ο ΟΡΚΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΜΕΧΡΙ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ.....	σελ. 11
Ε)Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ Ο ΟΡΚΟΣ.....	σελ. 12
ΣΤ)ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΚΟΥ.....	σελ.13
1)ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΟΡΚΟΣ.....	σελ. 13
2)ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΟΡΚΟΣ.....	σελ. 14
3)ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ.....	σελ. 15
Ζ)Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ.....	σελ. 18
1)ΣΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ.....	σελ. 18
2)ΟΡΚΟΣ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ.....	σελ. 19
3)ΟΡΚΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.....	σελ. 22
4)ΟΡΚΟΣ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ.....	σελ. 23
5)ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ ΚΠολΔ.....	σελ. 24
6)ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ ΚΠΔ.....	σελ. 26
7)ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ ΠΚ.....	σελ. 28
8)ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ ΥΚ.....	σελ. 29
9)ΟΡΚΟΣ ΣΤΗΝ ΕΣΔΑ.....	σελ. 30
Η)ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ.....	σελ. 31
1)ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.....	σελ. 31
2)ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ.....	σελ. 32
3)ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΙΣΟΤΗΤΑ.....	σελ. 34
Θ) Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΟΥ ΑΡΝΗΘΗΚΕ ΤΟΝ ΟΡΚΟ.....	σελ. 35
Ι) ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	σελ. 36
ΙΑ) ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	σελ. 37

IB) SUMMARY.....σελ. 37	σελ. 37
II) ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ:ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ.....σελ. 38	σελ. 38
IIA) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ. 47	σελ. 47

Εικόνα Εξωφύλλου: Ο Όρκος των Ορατίων, 1785. **Jacques-Louis David**, (1748-1825)

Καμβάς 3,30x4,25.

*«Αυτίκα γαρ τρέχει Όρκος άμα σχολήσι δίκησιν»
Ησιόδου-Έργα και Ημέραι*

A.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δύο είναι τα κύρια σημεία που εστιάζει η παρούσα εργασία: Η σημασία του Όρκου στην Αρχαία Ελλάδα, και η παρουσία του στη Σύγχρονη Ελληνική Έννομη Τάξη. Δεν νοείται απόπειρα εξερεύνησης ενός τόσο ιδιαίτερου θέματος όπως ο Όρκος χωρίς να δοθεί ο ορισμός, η ετυμολογία και η χρήση της λέξης στον ελληνικό λόγο. Επιβάλλεται μία εκτενής ιστορική αναδρομή στα κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, αναζητώντας τα μονοπάτια που ακολούθησε ο θεσμός του Όρκου πριν καταλήξει στην σημερινή του μορφή. Περιγράφεται η σχέση του Όρκου με τη χριστιανική διδασκαλία και οι διακρίσεις του στη σύγχρονη ελληνική νομική θεώρηση πριν αναζητηθεί η παρουσία και η σημασία του στην ελληνική έννομη τάξη όπως εντοπίζεται στο Σύνταγμα, τον ΚΠολδ, τον ΚΠοινΔ, τον Π.Κ., τον Υ.Κ., και την ΕΣΔΑ. Δεν θα μπορούσε να παραλειφθεί η αναπόφευκτη σχέση και (πιθανή) σύγκρουση του Όρκου με συνταγματικές αρχές όπως η Θρησκευτική Ελευθερία, η Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και η Ισότητα, αρχές που δοκιμάζονται συνεχώς στο βωμό των ραγδαίων κοινωνικών αλλαγών. Εν τέλει, θα παρουσιαστούν ορισμένα συμπεράσματα των όσων αναφερθούν, ανακεφαλαίωση των δεδομένων, εκτενής βιβλιογραφία και σχετική Νομολογία.

B.ΟΡΙΣΜΟΣ-ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

Όρκος είναι η με την επίκληση ορισμένου παράγοντα πραγματοποιούμενη διαβεβαίωση. Μία διαβεβαίωση που δίνει κανείς για την αλήθεια ισχυρισμού. Ο παράγοντας στον οποίο απευθύνεται η επίκληση είναι ο Θεός, άγιο πρόσωπο ή γενικότερα κάτι απολύτως σεβαστό. Η ετυμολογία της λέξης «Όρκος» είναι σχετικά αβέβαιη. Ακολουθώντας την υπόδειξη του Αντισθένη «αρχή σοφίας η των ονομάτων επίσκεψις», θα αναζητήσουμε την προέλευση της λέξης. Η παλαιότερη εκδοχή τη συνδέει με το ουσιαστικό «έρκος» (=εμπόδιο-φραγμός), με τη σημασία της ισχυρής δέσμευσης. Κατά άλλη εκδοχή, αν η φράση «ομνύναι όρκον» σήμαινε «πιάνω τον όρκον», τότε η λέξη ίσως δήλωνε το ιερό αντικείμενο που κρατούσε κανείς με σκοπό να δώσει επισημότητα στον Όρκο του. Στα Αρχαία Ελληνικά χρησιμοποιούσαν πιο συχνά τη φράση «ομνύω(όμνυμι) όρκον» και το ορκίζω είχε το ρόλο του διαβιβαστικού «βάζω κάποιον να δώσει όρκο». Στα νεότερα μόνο χρόνια το ορκίζομαι αποτέλεσε κύριο ρήμα που σήμαινε «παίρνω, δίνω όρκο».

Άμεση είναι η σχέση του Όρκου με το ρήμα «ομνύω». Το «ομνύω» είναι σήμερα γνωστό από το ομώνυμο ποίημα του Καβάφη και τα λόγια του Χριστού στο Ευαγγέλιο («εγώ δε λέγω υμίν μη ομόσαι όλως»). Το ομνύω είναι γνωστό και από τα σύνθετα που σχηματίστηκαν με αυτό με έκταση του -ο σε -ω: ορκωμοσία, συνωμότης, εξωμότης, αν-ωμοτί (δηλ χωρίς όρκο). Άλλες ευρέως γνωστές λέξεις που προέρχονται από τον Όρκο/Ορκίζομαι και θα παρατεθούν κατά κόρον στα επόμενα κεφάλαια (καθιστώντας απαραίτητη την αναφορά στην ετυμολογική τους προέλευση) είναι ο ένορκος, η ψευδορκία, εύ-ορκως (δηλ. με σεβασμό στον όρκο του), εξορκίζω, ορκωτός, ορκοδοσία, ορκωμοσία (αρχ.ορκωμότης<όρκον+ομόσαι-απαρ.αορ.ρ.όμνυμι-με επίθημα -της και έκταση του αρχικού φωνήεντος στη σύνθεση).

Γ.Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Ο Όρκος είναι ένας πανάρχαιος κοινωνικός θεσμός που επιβίωσε διαμέσου των αιώνων. Συνδυαζόταν ανέκαθεν με το θείο και προέκυψε από τη στιγμή που οι άνθρωποι δημιούργησαν τις πρώτες κοινωνικές ομάδες και απαιτείτο η διασφάλιση των αναμεταξύ των σχέσεων. Πιθανόν να πρόκειται για τις ομάδες που αναζήτησαν στήριγμα σε κάποιες ανώτερες δυνάμεις θεικές ή δαιμονικές και σαν σκεπτόμενα όντα αναζήτησαν το Θείο και τη

σύνδεσή τους μαζί του. Οι Όρκοι-Κατάρεις και οι ευχές πιθανόν να προήλθαν από την εποχή που μαγικές-μεταφυσικές αντιλήψεις άρχισαν να αποκτούν νόημα για τον άνθρωπο. Ο μαγικός χαρακτήρας επικρατούσε σε πολλές εκδηλώσεις του ανθρώπου. Μερικοί υποστηρίζουν πως το μαγικό στοιχείο αποτελούσε την ιδιοσυστασία του Όρκου. Εκείνος που ορκιζόταν στο σπαθί του, στο κεφάλι του ή σε ό,τι πολύτιμο είχε, πίστευε ότι με τις λέξεις του Όρκου δεσμευόταν μαγικά. Έθετε δηλαδή, ως ενέχυρο τρόπον τινά, το σπαθί του (στοιχείο ζωής και επιβίωσης τότε) ή ακόμα πιο επώδυνα και το ίδιο ακόμα το κεφάλι του, ώστε σε περίπτωση ψευδορκίας ή επιορκίας θα επέρχονταν οι συνέπειες από τη δύναμη της μαγείας, λέξης σύμφυτης στα αρχέγονα χρόνια με τη λέξη του Όρκου. Δηλαδή θα καταστρεφόταν το αγαθό αυτού που ορκίστηκε.

Όποια εξέλιξη όμως κι αν είχε ο Όρκος αργότερα, δεν έπαψε ποτέ να έχει κάτι από τη μαγική προέλευσή του. Την πεποίθηση δηλαδή ότι ανώτερες δυνάμεις θα παρέμβουν σε περίπτωση αθέτησης του Όρκου.

Σύμφωνα με τη μυθολογία ο Όρκος ήταν γιος της Έριδας (προσωποποιημένη θεότητα). Τιμωρούσε τους ψευδορκούντας και επίορκους. Ήταν μάλιστα τιμωρός και ανελέητος των αδικοπραγούντων επίορκων. Σύμφωνα με τη «Θεογονία» του Ησιόδου, οι Ερινύες, θεότητες του Άδη, που άκουγαν τις ευχές-κατάρεις των ανθρώπων και τιμωρούσαν κάθε ανόσια πράξη, παρακίνησαν την Έριδα να γεννήσει τον Όρκο. Ο Ζευς θεωρείτο «όρκιος θεός» και άγαλμα του ορκίου Διός υπήρχε στην Αρχαία Ολυμπία στο οποίο ορκίζονταν οι αθλητές ότι θα αγωνιστούν έντιμα. Στους μύθους των αρχαίων Ελλήνων η προσευχή και ο όρκος συνυπάρχουν στη ζωή τους. Ο Πλούταρχος δίνει μία τέτοια μαρτυρία για τον Όρκο της Περιγούνης, κόρης του ληστή Σίνη του Πιτυοκάμπτη. Όταν ο Θησέας σκότωσε το Σίνη, η κόρη του ληστή Περιγούνη κρύφτηκε τρομαγμένη ανάμεσα σε θάμνους και φρύγανα και προσευχόμενη ορκιζόταν («προσεύχετο μεθ' όρκων») ότι αν σωζόταν ποτέ στην υπόλοιπη ζωή της δεν θα ξαναπειράζε τα φυτά που την έκρυβαν. Ένορκη συμφωνία είχε κάνει και ο Θησέας με την Αριάδνη να μην πολεμήσουν ξανά οι Κρήτες τους Αθηναίους (Πλούταρχου «Βίοι Παράλληλοι», Θησεύς §19). Με Όρκο επίσης επικύρωσε ο Θησέας τη φιλία του με τον Πειρίθου ύστερα από μία διένεξη που είχαν (“Θησεύς δε και την δίκην

αφήκεν αὐτῷ και προκαλεῖ το φίλον εἶναι και σύμμαχον. Ποιήσαντο δε την φιλιαν ενόρκον". Πλουτάρχου «Βίοι Παράλληλοι»Θησεύς §30).

Στην Αρχαία Ελλάδα οι Όρκοι είναι αναπόσπαστο στοιχείο της ζωής των ανθρώπων. Με Όρκους συνόδευαν σχεδόν όλες τις θυσίες προς τους θεούς τους. Με Όρκους απευθύνονταν επίσης στα διάφορα μαντεία ζητώντας χρησμούς.

Ακόμα και οι Θεοί ορκίζονταν στα νερά της Στύγας και όποιος θεός παρέβαινε τον Όρκο του έχανε την αθανασία του για δέκα χρόνια. «Ἴστω νυν, το δε γαία και ουρανός ευρύς ὑπερθε και το κατειβόμενον Στυγός ὕδωρ, ος τε μέγιστος όρκος δεινότατος τε πέλει μακάρεσσε θεοισι» (Ιλιάδα, Ραψ. Ο, 36-38): «Ας ξέρει τώρα αυτό η γη και ο διάπлатος ουρανός πάνω και της Στύγας το νερό που χύνεται κάτω που είναι για τους μακάριους θεούς ο πιο φοβερός όρκος».

Στον Τρωικό Πόλεμο ο μάντης Κάλχας ζήτησε από τον Αχιλλέα να του ορκιστεί πως θα τον προστατεύσει από την οργή του Αγαμέμνονα για όσα θα αποκάλυπτε με τους χρησμούς του. Ο Ιερέας Χρύση στην προσευχή του στον Απόλλωνα ορκίστηκε πως θα πάρει εκδίκηση από τους Αχαιοούς που δεν δέχτηκαν τα λύτρα του για να απελευθερώσουν την κόρη του Χρυσήδα. Με Όρκους δεσμεύονταν Αχαιοί και Τρώες πριν από κάθε μονομαχία. Χρησιμοποιούσαν λοιπόν τους Όρκους προς επιβεβαίωση υποσχέσεων και συμφωνιών και ήταν για αυτούς θρησκευτικοί και ιεροί φραγμοί.

Οι ομηρικοί άνθρωποι ορκίζονταν κυρίως στους θεούς, όπως ο Αγαμέμνων. «Ας είναι πρώτα μάρτυς μου ο Δίας ο πιο τρανός και πι ισχυρός από τους Θεούς και η Γη κι ο Ήλιος και οι Ερινύες που τιμωρούν κάτω από τη γη τους ανθρώπους αν κάποιος ψευδορκήσει [...] κι αν είναι επίορκο κάτι από αυτά, άμποτε να μου δώσουν οι θεοί άμετρες πίκρες, όσες δίνουν στον καθένα που με ψεύτικο Όρκο τους προσβάλλει» (Ιλιάδα, ραψ.Τ,258-265). Οι άνθρωποι όμως, εκτός από τους θεούς ορκίζονταν και σε άλλα πολύτιμα για αυτούς πράγματα όπως ο Αχιλλέας που ορκίζεται στο σκήπτρο του. «Κι απάνω σε αυτό θα κάνω όρκο μεγάλο. Ναι, μα το σκήπτρο αυτό που φύλλα και κλαδιά ποτέ δεν θα φυτρώσουν και αυτό δεν θα ξαναβλαστήσει [...] αυτός ο Όρκος μεγάλος σε σένα θα είναι». («μέγαν όρκον ομούμαι. Ναι, μα τότε

σκήπτρο [...] Ο δε τοι μέγας έσσεται όρκος») (Ιλιάδα, ραψ Α στ. 233-246)

Και στην Ομήρου Οδύσσεια ο Όρκος είναι το μέσο που δένει τους άλλους και ασφαρίζει αυτόν που τον χρησιμοποιεί. Ο Οδυσσεάς έκανε πάντοτε χρήση του Όρκου στις δύσκολες ώρες πχ στη ραψ.δ στ.253 ο ήρωας έδεσε με Όρκο την Ελένη, προτού της αποκαλύψει την ταυτότητά του. Με Όρκο έδεσε επίσης την Καλυψώ για να είναι σίγουρος πως δεν θα τον εμποδίσει να φύγει (Οδύσσεια, ραψ.ε στ 177 επ) Με Όρκο έδεσε και τους συντρόφους του στη Θρινακία πως θα σεβαστούν τα βόδια του Ήλιου με τις γνωστές ολέθριες συνέπειες της παραβίασής του (Οδύσσεια, ραψ. μ, 278 επ). Μαρτυρίες για Όρκους βρίσκουμε και στα έργα των τριών τραγικών Αισχύλου, Σοφοκλή, Ευριπίδη καθώς και στον Ηρόδοτο και το Θουκυδίδη.

Με μεγάλο και βαρύ Όρκο ο Λυκούργος δέσμευσε τους Βασιλείς, τη Γερουσία και τους Πολίτες της Σπάρτης να μην καταλύσουν τους Νόμους του μέχρι να γυρίσει ζωντανός από το μαντείο των Δελφών όπου πρόστρεξε για συμβουλές. Ο Λυκούργος βέβαια δεν επανήλθε στη Σπάρτη πεθαίνοντας εκουσίως από αστία στους Δελφούς. Οι δε Λακεδαιμόνιοι, δεσμευμένοι καθώς ήταν από τον φοβερό τους Όρκο, δεν τόλμησαν να αλλάξουν τους νόμους.

Ανάλογο με τον Όρκο του Λυκούργου είχαν δώσει και οι Αθηναίοι στο Σόλωνα και ιδιαίτερα η Βουλή και οι Θεσμοθέτες (έξι από τους δέκα άρχοντες) πως θα τηρούσαν πιστά τους νόμους του μεγάλου σοφού και «υπόσχονταν δε ότι εάν παρέβαιναν τον όρκο που έδωσαν καθέννας από τους επιόρκους θα ανέθετε στους Δελφούς ανδριάντα χρυσό ίσο με το ανάστημά του». Το μέγεθος της τιμωρίας για τον επίορκο καθιστούσε αδύνατη την επιορκία.

Γνωστός και ο Όρκος των Αθηναίων εφήβων: «Δεν θα ντροπιάσω τα όπλα τα ιερά [...]Και θα υπακούσω πρόθυμα σε αυτούς που δικάζουν [...] Μάρτορες μου για αυτά ας είναι οι θεοί» Ο Όρκος των Αθηναίων εφήβων βρέθηκε σε μία επιγραφή του 4^{ου} αιώνα μαζί με τον Όρκο των Ελλήνων πριν από τη μάχη των Πλαταιών το 479 π.Χ. :«Δεν θα θεωρήσω τη ζωή μου ανώτερη από την ελευθερία ούτε θα εγκαταλείψω τους αρχηγούς...»

Γνωστός κατά την αρχαιότητα ήταν και ο Όρκος που έδιναν οι αθλητές κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες. «Όμνυμι Δία Όρκιον τον εν Ολυμπία και θεούς πάντας τε και πάσας, ίστορας

ποιούμενος, επιτελέα ποιήσιν κατά δύναμιν, συν θεοίς, εμόν ὄρκον τονδε ξυγγραφὴν τηνδε...». Ανάλογος και ο σύγχρονος ολυμπιακός ὄρκος: «Στο όνομα όλων των αθλητών, υπόσχομαι να πάρω μέρος σε αυτούς τους Ολυμπιακούς Αγώνες, σεβόμενος τους κανονισμούς που τους διέπουν, σύμφωνα με το αληθινό πνεύμα της ευγενούς άμιλλας για τη δόξα του αθλητισμού και την τιμή των ομάδων μας».

Με Ὀρκους προσπαθούσαν οι Αρχαίοι Αθηναίοι να διαφυλάξουν τη δημοκρατία τους. Το ψήφισμα του Δημοφάντου όπως διασώθηκε από τον Ανδοκίδη στο έργο του «περί Μυστηρίων», ζητούσε από τους Αθηναίους να ορκιστούν ότι «θα φονεύσουν με λόγο, με έργο, με την ψήφο τους και με το ίδιο τους το χέρι όποιον καταλύσει τη Δημοκρατία στην Αθήνα».

Ο πιο γνωστός Ὀρκος της αρχαιότητας δεν είναι άλλος από τον περίφημο Ὀρκο του Ιπποκράτη που δίνουν ακόμα και σήμερα οι απόφοιτοι της ιατρικής πριν ασκήσουν την ιατρική ως επάγγελμα. Ο Ὀρκος του Ιπποκράτη αποτελεί ένα απαύγασμα σοφίας, ένα διαχρονικό μήνυμα ηθικού μεγαλείου και ανθρωπισμού.

Και ο Πλάτωνας στο έργο του «Πολιτεία» αλλά και σε άλλους διαλόγους του εξαιρεί την προσωπικότητα του δίκαιου άνδρα, του ευσεβούς και εὐορκου εγκωμιάζοντας τη δικαιοσύνη. Ο Ὀρκος στον Πλάτωνα αποτελεί αυτοδέσμευση κάθε ηθικού ανθρώπου που υπόσχεται πως θα είναι δίκαιος.

Στην εκτενή ελληνική μυθολογική και ιστορική αναφορά για τον Ὀρκο θα αναφερθούν ονομαστικά προς σταχυολόγηση και οι κάτωθι ὄρκοι: Ὁ Ὀρκος των Θεών στο Ὑδωρ της Στυγός, ο Ὀρκος των Πυθαγορείων, ο Ὀρκος των Ελλανοδικών, ο Ὀρκος των Εμπόρων επί Σόλωνος, ο Ὀρκος των δικαστών της Ηλιαίας, ο Ὀρκος των Ελλήνων προ της μάχης των Πλαταιών, το ψήφισμα του Δημοφάντου, και ο Ὀρκος του Μεγάλου Αλεξάνδρου το 324 πΧ στην Ὠπή της Ασίας ενώπιον 9.000 αξιωματικών Ελλήνων Περσών και Μήδων.

Δ.Ο ΟΡΚΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΜΕΧΡΙ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Οι Ρωμαίοι χρησιμοποίησαν κατά κόρον τον Ὀρκο με την έννοια της θρησκευτικής διαβεβαίωσης (affirmatio religiosa), ως

μέσο διάλυσης των εξώδικων διαφορών και ως μέσο απόδειξης. Εκτός νομικών πλαισίων, στα ρωμαϊκά μεσαιωνικά και βυζαντινά χρόνια συναντούμε Όρκους υποταγής στους Βασιλείς-Αυτοκράτορες, ακόμα και στους Άρχοντες. Στον Μεσαίωνα οι υποτελείς έδιναν Όρκο υποταγής στους φεουδάρχες. Κατά την «τελετή της περιβολής», ο υποτελής ορκιζόταν στα ιερά λείψανα των αγίων ότι θα εκπλήρωνε τις υποχρεώσεις του προς τον Ευγενή-Άρχοντα της περιοχής του. Έταζαν πίστη και σεβασμό στους ηγεμόνες. Σε περίπτωση αθέτησης των υποσχέσεών τους θα υφίσταντο τις συνέπειες. Παρά τη συνεχιζόμενη χρήση του Όρκου από τον λαό, το ρωμαϊκό δίκαιο μείωσε τη χρήση και τη νομική του βαρύτητα σταδιακά.

Όρκοι δεν δίνονται μόνο δημόσια αλλά και μυστικά. Ομάδες οι οποίες ήθελαν να αποκρύψουν από την εκάστοτε εξουσία τη δράση τους καλούσαν τα μέλη τους να δώσουν Όρκους υπακοής και μυστικότητας. Η πιο γνωστή ελληνική «μυστική ομάδα» ήταν η Φιλική Εταιρεία, η προσφορά της οποίας στον απελευθερωτικό αγώνα κατά των Τούρκων είναι αδιαμφισβήτητη. Όσοι μούνταν στη Φιλική Εταιρεία ορκίζονταν στο Θεό πως δεν θα φανερώσουν σε κανέναν όσα έχουν σχέση με την Εταιρεία και ορκίζονταν στην Πατρίδα τους ότι θα αγωνιστούν για την ελευθερία της.

Αργότερα, οι αγωνιστές του 1821 έδιναν και όρκο αίματος, μία άλλη πανάρχαια και μαγική βεβαίωση της συμφωνίας που σφραγιζόταν με έκχυση αίματος και δημιουργία «δεσμών αίματος».

Η διαχρονικότητα του θεσμού του Όρκου επιβεβαιώνεται και από τα δημοτικά μας τραγούδια. Η λαϊκή μούσα πέρασε το μοτίβο αυτό στη δημοτική μας ποίηση. Στα δημοτικά τραγούδια άλλοτε οι Όρκοι συνοδεύονται από ευχές, άλλοτε από κατάρες και άλλοτε από υποσχέσεις. Στην παραλογή «του νεκρού αδελφού» ο Κωνσταντής υπόσχεται-ορκίζεται στη μητέρα του πως ό,τι και αν συμβεί θα φέρει την αδελφή του πίσω από τα ξένα. Για να εκπληρώσει μάλιστα το βαρύ του Όρκο επιστρέφει στη ζωή από τους νεκρούς. Ο λαός απαιτεί οι Όρκοι να τηρούνται. Κι ούτε ο θάνατος δεν είναι ικανός να εμποδίσει την τήρηση μιας υπόσχεσης.

Ε.Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ Ο ΟΡΚΟΣ

Επειδή ο Όρκος συνδέθηκε εξ αρχής με το Θείο, είναι σημαντική η διευκρίνιση της σχέσης του Χριστιανισμού και των επι μέρους δογμάτων του με τον Όρκο. Αναφορές στον Όρκο γίνονται στην Παλαιά αλλά και στην Καινή Διαθήκη. Στην Παλαιά Διαθήκη οι πιστοί καλούνται να μην αναφέρουν μάταια το όνομα του Θεού και να μην ορκίζονται ψέματα. Ο Χριστός, όμως, στην Καινή Διαθήκη απαγορεύει ρητά τον Όρκο στην επί του όρουσ ομιλία του: «Πάλιν ηκούσατε ότι ερρέθη τοις Αρχαίοις Ουκ επιορκήσεις, αποδώσεις δε τω Κυρίω τους όρκους σου, εγώ δε λέγω υμίν μη ομόσαι όλως, μήτε εν τω ουρανώ ό,τι θρόνος εστίν του θεού· μήτε εν τη γη, ότι υποπόδιον εστί των ποδών αυτού· μήτε εις Ιεροσόλυμα ότι Πόλις εστίν μεγάλου βασιλέως· μήτε εν τη κεφαλή σου ομόσης, ότι ου δύνασαι μίαν τρίχαν λευκήν ή μέλαιναν ποιήσαι» (Ματθαίος, 5, 33-36). Ακολούθησαν κείμενα που στο ίδιο πνεύμα καταδίκασαν τον Όρκο όπως η Επιστολή Ιακώβου Ε.12,ο ΚΘ΄ Κανών του Μεγάλου Βασιλείου επικυρωμένος από την Πενθέκτη Σύνοδο, η Πράξις της Έβδομης Συνόδου, ο λόγος εις το Πάσχα του Γρηγορίου του Θεολόγου, η Συνοδική Επιστολή του Ανθίμου και λοιπών Πατριαρχών το 1849. Ακόμα και σήμερα, οι γνωρίζοντες τη χριστιανική διδασκαλία τονίζουν την αντίφαση της χρήσης του Όρκου και την αναφορά στο Θεό και την Αγία Τριάδα, σε σχέση με τις διδαχές του Χριστού. Το Ευαγγέλιο δεν απαγορεύει απλά την ψευδορκία ή την άσκοπη χρήση του Όρκου, αλλά την ριζική απάλειψή του. Ορισμένοι ισχυρίζονται πως η εικόνα του πιστού χριστιανού που ορκίζεται με το χέρι στο Ευαγγέλιο αποτελεί αμάρτημα και απρέπεια απέναντι στη διδασκαλία του Χριστού. Φαίνεται όμως ότι εκ μέρους της Εκκλησίας δεν τέθηκε ποτέ -τουλάχιστον άμεσα ή οργανωμένα- ζήτημα απάλειψης του Όρκου από τα νομικά κείμενα.

Μετά την επιβεβλημένη εκτενή ιστορική αναδρομή και την αναφορά στην εκκλησιαστική προσέγγιση του ζητήματος, θα αναζητηθεί η παρουσία και η χρησιμότητα του Όρκου στη σύγχρονη ελληνική νομική θεώρηση.

ΣΤ.ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΚΟΥ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

1.Θρησκευτικός Όρκος

Στον θρησκευτικό όρκο γίνεται επίκληση του «θείου» προς διαβεβαίωση της αλήθειας ή μη γεγονότος: «Θρησκευτικός Όρκος είναι η με την επίκληση του θείου διαβεβαίωση για την αλήθεια ή μη γεγονός ή πράξης ή την τήρηση συγκεκριμένης συμπεριφοράς»(Ράμμος) Ο θρησκευτικός χαρακτήρας της επίκλησης προϋποθέτει και θρησκευτικό περιεχόμενο του όρκου. Θρησκευτικό όρκο πίστης δίνουν οι βουλευτές κατά το α.59 του Συντάγματος. Η αλήθεια του γεγονότος, η πράξη και η τήρηση κάποιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς απευθύνεται μέσω του θρησκευτικού όρκου σε μία ανώτερη «θεία» δύναμη την οποία και επικαλείται. Η δύναμη αυτή αποτέλεσε ανέκαθεν δαμόκλειο σπάθη, μία ανώτερη δύναμη επιβολής για τους πιστούς που ορκίζονταν. Η τιμωρία «από το Θεό» θα επερχόταν για τους ψευδομάρτυρες ή όσους ορκίζονταν «επί ματαιώ». Πηγή της δύναμης του θρησκευτικού όρκου αποτελεί ο φόβος όπως αποδεικνύεται από την αρχαία του καταγωγή. Η θεοδικία, ή άλλως «θεία δίκη» θα επιβαλλόταν σε περίπτωση διαβεβαίωσης αναληθειών. Με τον θρησκευτικό όρκο, ο πιστός αποκαλύπτει τα «πιστεύω» του, τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις. Ο ορκιζόμενος καλείται να επιλέξει αν θα δώσει θρησκευτικό όρκο, αφού η επιβολή του δεν συμβιβάζεται με το Σύνταγμα. Εξάλλου, η επιβολή του όρκου δεν αποτελεί παρά μία εξαίρεση στην γενικότερη αρχή της ελευθερίας εκδήλωσης ή μη εκδήλωσης των θρησκευτικών πεποιθήσεων. Εφόσον ο ορκιζόμενος είναι ελεύθερος να επιλέξει αν θα ακολουθήσει ή όχι τον τύπο του θρησκευτικού όρκου η εξαίρεση αυτή θεωρείται συνταγματικά ανεκτή. Οποσδήποτε επιβολή θρησκευτικού όρκου δεν φαίνεται να συμβιβάζεται με το Σύνταγμα.

2. Πολιτικός Όρκος

Όταν γίνεται επίκληση της τιμής ή της συνείδησης του μάρτυρα και όχι του «θείου», αναφερόμαστε στον πολιτικό τύπο του όρκου. «Πολιτικός όρκος είναι η με την επίκληση της τιμής και της συνείδησης πραγματοποιούμενη διαβεβαίωση». Στην περίπτωση αυτή, ο ορκιζόμενος διαβεβαιώνει την αλήθεια των λόγων του επικαλούμενος την τιμή και τη συνείδησή του και όχι κάποια θεία δύναμη. Η επίκληση της υγείας και της οικογένειας του ορκιζόμενου θεωρούνται επίσης μη θρησκευτικές επικλήσεις, παρότι έχει επικρατήσει η επίκληση της τιμής και της συνείδησης. Σχετικά με την βαρύτητα της τιμής και της συνείδησης, έχει γίνει

αποδεκτό ότι η ηθική υπόσταση και ο εν δυνάμει ηθικός χαρακτήρας κάθε ατόμου αποτελούν ικανά στοιχεία προς διαβεβαίωση της αλήθειας. Πολιτικό όρκο συνήθως προτιμούν αντί του θρησκευτικού όσοι δεν πιστεύουν σε κάποια θρησκεία, όσοι πιστεύουν σε θρησκείες που δεν επιτρέπουν τον όρκο και πιο σπάνια για όσους δεν επιθυμούν σε καμία περίπτωση να αποκαλύψουν τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις. Στις δύο πρώτες περιπτώσεις ορίζεται στην κοινή νομοθεσία η δόση του πολιτικού όρκου. Στις περιπτώσεις αυτές ο πολιτικός Όρκος διαπλάθεται από τον κοινό νομοθέτη ως υποκατάστατο του θρησκευτικού. Αν ο μάρτυρας δεν προβεί σε δήλωση αθεΐας ή θρησκευτικής απαγόρευσης όρκου, δεν μπορεί να ορκιστεί στην τιμή και τη συνείδησή του, ερμηνεία όμως που δεν είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα αφού στην ελευθερία της συνείδησης ανήκει όχι μόνο η δήλωση αλλά και η μη δήλωση των θρησκευτικών πεποιθήσεων. Πρέπει να γίνεται δεκτό επομένως να είναι δυνατή η δόση του πολιτικού όρκου και χωρίς τις παραπάνω δηλώσεις. Ο ορκιζόμενος σε κάθε περίπτωση μπορεί να αρνηθεί τον θρησκευτικό Όρκο, όχι όμως και τον πολιτικό. Ο νομοθέτης, βάσει του Συντάγματος, είναι ελεύθερος να ορίσει το περιεχόμενο του Όρκου, όχι όμως το θρησκευτικό περιεχόμενο ή την επιβολή του θρησκευτικού έναντι του πολιτικού. Για τον τύπο του Όρκου είναι υποχρεωμένος να λαμβάνει υπόψη τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθώς ορίζει το περιεχόμενο του Όρκου.

3. Άλλες Διακρίσεις

Εκτός από τη θρησκευτική ή πολιτική επιλογή του Όρκου, μπορούμε να καταφύγουμε σε γενικότερες διακρίσεις ως προς το περιεχόμενο του όρκου και το σκοπό του. Όταν αναφέρεται στη δέσμευση για την τήρηση υποχρεώσεων κατά την ανάληψη κάποιου δημόσιου αξιώματος ή δημόσιας υπηρεσίας ονομάζεται υποσχητικός (όρκος Προέδρου της Δημοκρατίας, βουλευτικός όρκος) Όταν ο Όρκος δίνεται κατά την εκτέλεση του καθήκοντος του μάρτυρα και αποτελεί μέσο απόδειξης κατόπιν επίκλησης μίας ανώτερης «θείας» δύναμης ή της τιμής και της συνείδησης αναφερόμαστε σε βεβαιωτικό Όρκο. Ως προς το περιεχόμενο ο Όρκος χωρίζεται σε επίκληση και διαβεβαίωση. Το περιεχόμενο δηλαδή είναι «επικλητικό» και «βεβαιωτικό». Δικαστικό όρκο έχουμε όταν ο ορκιζόμενος διαβεβαιώνει το δικαστήριο για την αλήθεια ή μη κάποιων πράξεων και καλείται να καταθέσει την

αλήθεια δίνοντας το λεγόμενο όρκο αληθείας. Με τον όρκο πίστης ο ορκιζόμενος βεβαιώνει ότι θα πράξει ή ότι δεν θα πράξει κάτι ή ότι θα τηρήσει μία συγκεκριμένη συμπεριφορά. Όρκο πίστης δίνουν ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και οι Βουλευτές και χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις ανάληψης ορισμένου αξιώματος. Όπως αναφέρθηκε, η διαβεβαίωση συνοδεύεται από την επίκληση κάποιου παράγοντα, συνήθως ανώτερου αν όχι «θείου», προκειμένου να προσδοθεί μεγαλύτερη ισχύς, κύρος και αξιοπιστία οπότε η μαρτυρία εκλαμβάνεται ως αληθής και πιστευτή.

Στην πολιτική δικονομία ο Όρκος χωρίζεται πάλι σε υποσχετικό και βεβαιωτικό, αυτή τη φορά με διαφορετικό περιεχόμενο από ότι αναφέρθηκε παραπάνω. Ο υποσχετικός αφορά τους μάρτυρες και τους πραγματογνώμονες, ενώ ο βεβαιωτικός τους διαδίκους. Παραμένοντας στο πεδίο της πολιτικής δικονομίας, υπάρχει επίσης ο όρκος γνώσεως ή άγνοιας τρίτου από τον οποίο διαφέρει ο όρκος πίστης. Στον Όρκο γνώσης ή άγνοιας ο διάδικος ορκίζεται ότι παρά τις προσπάθειές του για αποκάλυψη της αλήθειας δεν κατάφερε να πεισθεί (ή έστω αμφιβάλλει), ενώ στον Όρκο πίστης ορκίζεται ότι πιστεύει ή ότι δεν πιστεύει την αλήθεια του υπό εξέταση γεγονότος.

Ανάλογα με το σκοπό του Όρκου κατά την αποδεικτική διαδικασία, η ανάλυση μπορεί να προχωρήσει σε περισσότερες διακρίσεις: Ο Όρκος μαρτυρίας βεβαιώνει ότι ο μάρτυρας θα καταθέσει όλη την αλήθεια χωρίς να αποκρύψει τίποτα και επιβεβαιώνει πως ότι έχει καταθέσει είναι αληθές. Ο Όρκος πραγματογνώμονα συνδυάζει βεβαιωτικό και υποσχετικό όρκο αφού ο πραγματογνώμονας ορκίζεται ότι θα εκτελέσει με ευσυνειδησία τα καθήκοντά του. Επακτό όρκο επιβάλλει ο ένας διάδικος στον άλλο με τη δήλωση ότι εξαρτά την απόδειξη της απαίτησης και απαρτίζει την έκβαση των ισχυρισμών του από τη λήψη ή μη του όρκου του αντιδίκου.

Δικαστικός (αναγκαίος) Όρκος επιβάλλεται από τον δικαστή αυτεπαγγέλτως σε κάποιον από τους διαδίκους προς συμπλήρωση κατάθεσης ή όταν, γενικότερα, τα στοιχεία που έχουν προκύψει δεν είναι επαρκή για να σχηματιστεί δικανική πεποίθηση. Ο δικαστικός όρκος χωρίζεται σε αναπληρωματικό ή συμπληρωματικό, σε απαλλακτικό και σε ένδικο ή εκτιμητικό: Ο αναπληρωματικός έχει σκοπό την συμπλήρωση των προσαχθεισών

αποδείξεων ενώ ο απαλλακτικός επιβάλλεται στον αντίδικο του αποδεικνύοντος όταν εκμηδενίζονται ασθενή τεκμήρια για την αλήθεια κάποιου ισχυρισμού. Ο εκτιμητικός, τέλος, επιβάλλεται από τον δικαστή στον ενάγοντα ή στον αντενάγοντα για τον καθορισμό αμφισβητούμενου ύψους μίας απαίτησης η ύπαρξη της οποίας έχει ήδη αποδειχθεί και το μέγεθός της δεν είναι δυνατό να αποδειχθεί με άλλα μέσα. Για κάθε διάκριση από τους δικαστικούς όρκους απαιτείται έκδοση ειδικής δικαστικής απόφασης πριν τη δόση τους. Τα όρια, οι λεπτομέρειες, οι συνέπειες καθορίζονται από το νόμο. Όλα τα φυσικά πρόσωπα είναι ικανά προς ορκοδοσία εφόσον διατηρούν τη συνείδηση των πράξεων του Όρκου. Η ορκοδοσία είναι υποχρεωτική και η άρνησή της συνεπάγεται ειδικές ποινές ακόμα και η ψευδομαρτυρία ή ψευδορκία.

Τέλος, σε μία άλλη διάκριση, η ένορκη εξέταση μαρτύρων των διαδίκων διαφέρει από τον όρκο ως μέσο απόδειξης στην πολιτική δικονομία παρότι μοιάζει με τον επαγόμενο ή επιβαλλόμενο όρκο επί του δικαστηρίου. Με τον Όρκο ο διάδικος βεβαιώνει με την επίκληση του «θείου» την αλήθεια ή όχι ενός ή περισσότερων πραγματικών περιστατικών, οφείλει να δώσει τον Όρκο, ενώ κατά την ένορκη εξέταση καταθέτει ως μάρτυρας κατόπιν ερωτήσεων του δικαστή και του αντιδίκου για οτιδήποτε γνωρίζει σχετικά με κάποιο γεγονός ή κάποια υπόθεση. Με την ορκοδοσία παράγεται τεκμήριο αμάχητο για την αλήθεια ή αναλήθεια ορισμένου περιστατικού, ενώ στην ένορκη εξέταση των διαδίκων το πόρισμα εκτιμάται ελεύθερα από τον δικαστή.

Z.ΟΡΚΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

Η Ελληνική Έννομη Τάξη δεν θα μπορούσε να μην περιλαμβάνει τον Όρκο στα νομοθετικά της κείμενα καθώς και εδώ εμφανίζεται η επιρροή της Εκκλησίας και του Όρκου όχι τόσο ως δεσμευτικού παράγοντα όσο ως πανηγυρικού. Με κυριότερο παράδειγμα το Σύνταγμα όπου ο Όρκος κατέχει εξέχουσα θέση, ο Κώδικας Πολιτικής δικονομίας, ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, ο Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας, ο υπαλληλικός Κώδικας και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου περιλαμβάνουν τον Όρκο στα κείμενά τους.

1.Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

«Κανένας Όρκος δεν επιβάλλεται χωρίς νόμο που ορίζει και τον τύπο του», ορίζει ρητά το άρθρο 13 παράγραφος 5 του

Συντάγματος για τη θρησκευτική ελευθερία. Με την διάταξη αυτή η Πολιτεία εμφανίζεται να απαιτεί τον Όρκο των πολιτών της, η επιβολή του οποίου επαφίεται στον κοινό νομοθέτη. Στην κρίσιμη απόφαση του ΣτΕ υπ' αριθμ. 2601/1998 αναφέρεται πως σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 13§5 Σ. απαιτείται νόμος για όσους μεν δέχονται την ορκοδοσία, για όσους δε αρνηθούν επειδή είναι άθεοι ή άθρησκοι προβλέπεται η ισότιμη διαβεβαίωση εκ μέρους τους λόγω τιμής και συνείδησης. Ως εκ τούτου κανένας Όρκος δεν επιβάλλεται από διοικητικά ή δικαστικά όργανα και δεν είναι δυνατόν να επιβληθεί ενιαίος τύπος όρκου, γεγονός που θα παραβίαζε άμεσα την αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας. Θεωρείται δεδομένη ωστόσο η αρχή της νομιμότητας του Όρκου. Στο ερώτημα αν το α. 13§5 Σ. αποτελεί εξαίρεση της α' παραγράφου του ίδιου άρθρου φαίνεται ότι η α' παράγραφος αφήνει ανοιχτό το ζήτημα της ορκοδοσίας αφού αναθέτει στον κοινό νομοθέτη τη ρύθμιση. Θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει ότι είναι δυνατή η επιβολή του Όρκου με νόμο και να μην τεθεί θέμα αντισυνταγματικότητας της εν λόγω διάταξης. Ο νομοθέτης θεωρείται καταρχήν ελεύθερος να επιβάλει Όρκο στις περιπτώσεις που κρίνει αναγκαίο ότι η ορκοδοσία είναι απαραίτητη με την προϋπόθεση πάντα ότι δεν παραβιάζονται διατάξεις του Συντάγματος. Ορίζει το βεβαιωτικό περιεχόμενο του Όρκου αλλά σε καμία περίπτωση το θρησκευτικό ή να επιβάλει θρησκευτικό Όρκο αντί για πολιτικό. Επομένως το α.13§5 Σ. δεν περιορίζει τη θρησκευτική ελευθερία αλλά επιβάλλει τη νομοθετική πρόβλεψη του Όρκου χωρίς όμως να προβλέπει θρησκευτικό τύπο Όρκου αναλόγως των θρησκευτικών πεποιθήσεων του ορκιζόμενου. Εκτός από τη γενική διάταξη του α.13§1 Σ. στις ειδικές διατάξεις για τον Όρκο των Βουλευτών (α.59Σ.) και του Προέδρου της Δημοκρατίας (α.33§2Σ) διαφαίνεται η επιβολή του θρησκευτικού Όρκου όπως θα δούμε παρακάτω σε ξεχωριστό κεφάλαιο. Συμπερασματικά, ο θρησκευτικός Όρκος καταρχήν αναφέρεται σε όλη την εκτελεστική, νομοθετική, δικαστική και διοικητική ιεραρχία, εκτός των περιπτώσεων που προβλέπονται εξαιρέσεις. Τέτοιες περιπτώσεις είναι οι κληρικοί που επικαλούνται την ιεροσύνη τους (α.408§4 ΚΠολΔ, α.218§3 ΚΠοινΔ) όσοι ακολουθούν θρησκεία που επιτρέπει τον Όρκο (α.408§2 ΚΠολΔ, α. 220§1 ΚΠοινΔ), όσοι ακολουθούν θρησκεία που απαγορεύει τον Όρκο ή δηλώνουν άθεοι (α.220§2 ΚΠολΔ, α.408§3 ΚΠοινΔ). Οι παραπάνω

αναφερθέντες επικαλούνται την τιμή και τη συνείδησή τους όπως θα δούμε πιο αναλυτικά παρακάτω.

2. ΟΡΚΟΣ ΤΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ

Το Άρθρο 59 του Συντάγματος ορίζει: «1. Οι βουλευτές πριν αναλάβουν τα καθήκοντά τους δίνουν στο Βουλευτήριο και σε δημόσια συνεδρίαση τον ακόλουθο όρκο: "Ορκίζομαι στο όνομα της Αγίας και Ομοούσιας και Αδιαίρετης Τριάδας να είμαι πιστός στην Πατρίδα και το δημοκρατικό πολίτευμα, να υπακούω στο Σύνταγμα και τους νόμους και να εκπληρώνω ευσυνείδητα τα καθήκοντά μου". 2. Αλλόθρησκοι ή ετερόδοξοι βουλευτές δίνουν τον ίδιο όρκο σύμφωνα με τον τύπο της δικής τους θρησκείας ή του δικού τους δόγματος. 3. Βουλευτές που ανακηρύσσονται όταν η Βουλή απουσιάζει δίνουν τον όρκο στο Τμήμα της που λειτουργεί».

Στην αρχή κάθε βουλευτική περιόδου οι νεοεκλεγέντες βουλευτές ορκίζονται από τον προσωρινό Πρόεδρο της Βουλής και μετά προβαίνουν στην πρώτη πράξη άσκησης των βουλευτικών καθηκόντων τους: Την ανάδειξη του νέου Προεδρείου της Βουλής. Όσοι βουλευτές απουσιάζουν κατά την πρώτη συνεδρίαση της βουλευτικής περιόδου ή αποκτούν την βουλευτική αρμοδιότητα κατά τη διάρκεια της βουλευτικής περιόδου δίνουν τον όρκο σε μία από τις επόμενες συνεδριάσεις της Βουλής. Όσοι δε ανακηρύσσονται όταν η Βουλή απουσιάζει δίνουν τον Όρκο στο τμήμα της που λειτουργεί. Από το α.59§1 Σ. συνάγεται ότι αν ένας Βουλευτής δεν ορκιστεί δεν μπορεί να μετέχει στις εργασίες της Βουλής, δηλαδή δεν έχει τη δυνατότητα να ασκήσει τα καθήκοντά του, να ψηφίσει και να εκφράσει γνώμη. Από τη διατύπωση του α.63§1 Σ («οι Βουλευτές για την άσκηση του λειτουργήματός τους δικαιούνται από το δημόσιο αποζημίωση και δαπάνες») αν ο Βουλευτής συνεχίσει να αρνείται να ορκιστεί δεν θα λαμβάνει τη σχετική αποζημίωση και δεν θα μπορεί να κάνει χρήση του δικαιώματος ατέλειας στις συγκοινωνίες, το ταχυδρομείο και την τηλεφωνία. Σε καμία περίπτωση ωστόσο δεν χάνει το βουλευτικό του αξίωμα. Από το α.59§1 Σ. απορρέει η καθιέρωση του θρησκευτικού όρκου που αναφέρεται μάλιστα στην χριστιανική ορθόδοξη εκκλησία. Προϋποθέτει λοιπόν χριστιανούς ορθόδοξους Βουλευτές? Παρά τις σχετικές προτάσεις, δεν επήλθε καμία αλλαγή ως προς το περιεχόμενο της επίκλησης του όρκου των Βουλευτών που είναι άθρησκοι, άθεοι ή η θρησκεία τους δεν τους επιτρέπει

τον Όρκο. Το α.3§2 του Κανονισμού της Βουλής δεν επιτρέπει άρνηση του Βουλευτικού Όρκου και οι επιφυλάξεις διατυπώνονται με σύντομη γραπτή δήλωση στο Προεδρείο της Βουλής πριν από τη δόση του Όρκου. Η μη δυνατότητα ανάληψης των καθηκόντων του Βουλευτή που δεν μπορεί να δηλώσει με άλλο τρόπο την προσηλωσή του στην εκτέλεση των καθηκόντων του θα αποτελούσε στέρξη της άσκησης του πολιτικού δικαιώματος και άρνηση εκπλήρωσης της λαϊκής εντολής που τον αναδεικνύει σε εκπρόσωπό του. Η ορθή και κρατούσα άποψη είναι πως ο Βουλευτής περί ου ο λόγος μπορεί να ορκιστεί με πολιτικό όρκο, διαβεβαιώνοντας στην τιμή και τη συνείδησή του την τήρηση του περιεχομένου του όρκου του α.59§1 Σ. Στην περίπτωση αυτή, οι διατάξεις περί θρησκευτικής ελευθερίας (α.13§1Σ) παρέχουν στον Βουλευτή την αξίωση να υπερασπιστεί τη θρησκευτική του συνείδηση. Το α.13 άλλωστε θεωρεί τη θρησκευτική συνείδηση απαραβίαστη διακηρύσσοντας ότι κανείς δεν μπορεί να υποχρεωθεί να δηλώσει τα θρησκευτικά του «πιστεύω». Το μη αναθεωρούμενο ατομικό δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας θεσπίζεται με το α.13 Σ. και υπερισχύει σε περίπτωση σύγκρουσης με άλλες διατάξεις που ρυθμίζουν δευτερεύοντα ζητήματα. Με τελεολογική διαστολή του α.59§1 Σ. επομένως, προκειμένου η διάταξη να μην αντίκειται στο α. 13§1 Σ, αναγνωρίζεται η δυνατότητα στους άθρησκους ή άθεους Βουλευτές να δίνουν πολιτικό όρκο και να μην υφίσταται κανένα απολύτως δίλημμα υποχρεωτικού θρησκευτικού (πόσο μάλλον χριστιανικού ορθόδοξου) όρκου. Η α' παράγραφος του α.59 Σ. αναφέρεται αποκλειστικά στους χριστιανούς ορθόδοξους βουλευτές και η β' παράγραφος μόνο στους αλλόθρησκους ή ετερόδοξους βουλευτές η θρησκεία των οποίων προβλέπει τον όρκο. Για τους υπόλοιπους πρέπει να ισχύσει η γενική διάταξη του α.13§1 Σ. και να υποβληθεί σχετική δήλωση με το περιεχόμενο του α.59§1. Οι ετερόδοξοι (χριστιανοί μεν αλλά καθολικός ή διαμαρτυρόμενος) και οι αλλόθρησκοι πρέπει να δώσουν τον ίδιο όρκο αλλά με την πρώτη φράση που αναφέρεται στην Αγία Τριάδα να έχει προσαρμοστεί στους τύπους που αναφέρει το δόγμα τους. Η θρησκεία πάντως του αλλόθρησκου πρέπει να είναι γνωστή, αφού το Σύνταγμα ρητά προστατεύει τις υπόλοιπες πλην της επικρατούσας θρησκείας με την προϋπόθεση ότι είναι γνωστή.

Ο Όρκος των Βουλευτών σύμφωνα με ορισμένους παίζει και το ρόλο της εγγυήσεως τηρήσεως της λαϊκής εντολής καθιστώντας τον Βουλευτή φύλακα του Συντάγματος.

3.ΟΡΚΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ο Όρκος του Προέδρου της Δημοκρατίας ορίζεται στο α. 33§2 Σ. : «Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, πριν αναλάβει την άσκηση των καθηκόντων του, δίνει ενώπιον της Βουλής τον ακόλουθο όρκο: “Ορκίζομαι στο όνομα της Αγίας και Ομοούσιας και Αδιαίρετης Τριάδας να φυλάσσω το Σύνταγμα και τους νόμους, να μεριμνώ για την πιστή τους τήρηση, να υπερασπίζω την εθνική ανεξαρτησία και την ακεραιότητα της Χώρας, να προστατεύω τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των Ελλήνων και να υπηρετώ το γενικό συμφέρον και την πρόοδο του Ελληνικού Λαού”».

Τον τύπο επομένως του Όρκου του Προέδρου της Δημοκρατίας τον ορίζει το ίδιο το Σύνταγμα. Με την ορκωμοσία ξεκινά η πενταετής προεδρική περίοδος (α.30§5 Σ.) και πριν από τη δόση του Όρκου ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν μπορεί να αναλάβει καθήκοντα. Ζήτημα είχε τεθεί παλιότερα για τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του Προέδρου της Δημοκρατίας, το 31 Σ. όμως μεταξύ των άλλων προσόντων δεν αναφέρει την ιδιότητα του ορθόδοξου χριστιανού όπως ανέφεραν τα προηγούμενα Συντάγματα (εφαρμογή της αρχής της θρησκευτικής ισότητας). Παρά τη ρητή παράλειψη της θρησκευτικής πεποίθησης του ανώτατου άρχοντα, ο Όρκος περιλαμβάνει την αναφορά στην «Αγία και Ομοούσια και Αδιαίρετη Τριάδα». Από τη διατύπωση πιθανόν απορρέει ότι ο ΠτΔ οφείλει να είναι χριστιανός ορθόδοξος και αποκλείονται με την ερμηνεία αυτή Έλληνες πολίτες που δεν είναι χριστιανοί ορθόδοξοι. Άλλες υποστηριζόμενες θέσεις αναφέρουν ότι ο ΠτΔ δεν οφείλει να είναι κατ'ανάγκην ορθόδοξος αλλά σε κάθε περίπτωση χριστιανός αφού στην Αγία Τριάδα πιστεύουν οι περισσότερες από τις χριστιανικές Εκκλησίες. Τέλος, η τρίτη άποψη υποστηρίζει την αναλογική εφαρμογή του όρκου των αλλοθρήσκων ή ετερόδοξων Βουλευτών (α.59§2 Σ.) και η δυνατότητα στον ΠτΔ να ορκιστεί με διαφορετικό τύπο Όρκου βάσει των πεποιθήσεών του. Φαίνεται πως ο νομοθέτης διατύπωσε τον Όρκο του ΠτΔ χωρίς να λάβει υπόψη τις πιθανές εξαιρέσεις αφού μάλλον θεωρείτο αδιανόητη η εκλογή

ΠτΔ με διαφορετικό θρήσκευμα από το χριστιανικό ορθόδοξο. Στο α.59§2 Σ. όμως υπάρχει νομοθετική πρόβλεψη για αλλόθρησκους ή ετερόδοξους Βουλευτές και το ίδιο θα έπρεπε να είχε προβλεφθεί και για τον ΠτΔ. Υποστηρίζεται βέβαια ότι ο νομοθέτης επίτηδες επιθυμούσε να προσδιορίσει την υποχρεωτική προέλευση του ΠτΔ από τις τάξεις των οπαδών της επικρατούσας χριστιανικής ορθόδοξης πίστης, πρόθεση που θα ερχόταν σε αντίθεση όμως με τα α.4 και α.13§1 Σ. Μέχρι να εκλεγεί ΠτΔ διαφορετικής θρησκευτικής πεποίθησης από την χριστιανική ορθόδοξη, προφανώς το ζήτημα του Όρκου του ΠτΔ έχει αποκλειστικά θεωρητική σημασία και σε καμία περίπτωση δεν περιορίζει πρακτικά την άσκηση των καθηκόντων του ανώτατου άρχοντα.

4.ΟΡΚΟΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Ο Πρωθυπουργός, οι Υπουργοί και οι Υφυπουργοί δίνουν τον εξής όρκο: «Ορκίζομαι στο όνομα της Αγίας και Ομοούσιας και Αδιαίρετης Τριάδας να τηρώ το Σύνταγμα και τους Νόμους και να υπηρετώ το γενικό συμφέρον του ελληνικού λαού» (Ν.1558, διατάξεις αρ.9 και 14). Έχουμε ανάλογη εφαρμογή του α. 59§2 Σ. για τον όρκο αλλόθρησκων ή ετερόδοξων μελών της Κυβέρνησης όπου επιτρέπεται η ορκοδοσία με διαβεβαίωση και χωρίς θρησκευτικό περιεχόμενο.

5.Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ ΚΩΔΙΚΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Όσον αφορά τον ΚΠολΔ, ο Όρκος χωρίζεται σε υποσχετικό (όρκος μαρτύρων και πραγματογνωμόνων) και σε βεβαιωτικό (Όρκος διαδίκων). Στο α. 408§1 ορίζεται: «Ο μάρτυρας πριν από την εξέταση οφείλει να ορκιστεί βάζοντας το χέρι του πάνω στο ιερό Ευαγγέλιο». Ο κοινός νομοθέτης επομένως προσδιορίζει το κατά την ορθόδοξη θρησκεία επικλητικό περιεχόμενο του Όρκου. Κατά τον ΚΠολΔ ο τύπος του Όρκου είναι ο εξής: «Ορκίζομαι ενώπιον του Θεού να πω ευσυνείδητα όλη την αλήθεια και μόνο την αλήθεια χωρίς να προσθέσω ή να κρύψω τίποτα». Αν ο μάρτυρας πιστεύει σε γνωστή θρησκεία ή δόγμα που ορίζει ιδιαίτερο τύπο Όρκου δίνει τον Όρκο σύμφωνα με αυτόν τον τύπο

(α.408§2 ΚΠολΔ). Αν πάλι ο μάρτυρας δηλώσει ενώπιον του δικαστηρίου ή του δικαστή ότι δεν πρεσβεύει κανένα θρησκειομα ή εκείνο που ακολουθεί δεν του επιτρέπει την ορκοδοσία, τότε ο Όρκος δίνεται με ως διαβεβαίωση «με την επίκληση της τιμής και της συνείδησης» με τον παρακάτω τύπο: «Δηλώνω στην τιμή και τη συνείδησή μου πως θα πω όλη την αλήθεια και μόνο την αλήθεια χωρίς να προσθέσω ούτε να κρύψω τίποτα» (α.408§3 ΚΠολΔ). Όπως ήδη αναφέραμε οι κληρικοί κάθε θρησκειοματος ορκίζονται διαβεβαιώνοντας την ιεροσύνη τους (α.408§4 ΚΠολΔ). Οι διατάξεις που αναφέρονται στον Όρκο και περιλαμβάνονται στον ΚΠολΔ ισχύουν και ενώπιον ΣτΕ και ΑΕΔ. Έχει υποστηριχθεί ότι η επίκληση της τιμής και της συνείδησης δεν είναι αρκετή εφόσον ο δηλών δεν είναι πράγματι άθεος ή δεν πρεσβεύει πράγματι θρησκεία που να απαγορεύει τον Όρκο. Γεννάται έτσι πράγματι το ερώτημα αν ο εμφανιζόμενος στο δικαστήριο έχει δικαίωμα να αρνηθεί τη δήλωση των θρησκευτικών του πεποιθήσεων στην οποία προβαίνει με τη δόση του Όρκου και να επικαλεστεί αντί του θείου την τιμή και τη συνείδησή του. Πράγματι ο μάρτυρας έχει τη δυνατότητα να επιλέξει πολιτικό Όρκο ακόμα και αν πιστεύει στην χριστιανική θρησκεία, πράγμα το οποίο ίσχυε μόνο για τους άθεους και τους πιστούς που η θρησκεία τους δεν τους επέτρεπε τον Όρκο. Η εν λόγω εξέλιξη αποτελεί μεγάλης σημασίας διαφοροποίηση με το παρελθόν όπου ο χριστιανός δεν προβλεπόταν να δώσει πολιτικό όρκο. Οι αντιδράσεις όμως για την ορκοδοσία του θρησκευτικού Όρκου επέφεραν την αλλαγή αυτή που κρίνεται ως ικανοποιητική και στα πλαίσια των συνταγματικών διατάξεων.

Στο α.385§1 ΚΠολΔ ρυθμίζεται η όρκιση των πραγματογνωμόνων αναφέροντας: «1. Πριν από κάθε ενέργεια οι πραγματογνώμονες ορκίζονται σύμφωνα με τις διευκρινίσεις του άρθρου 408 ότι θα εκτελεστούν ευσυνειδήτως τα καθήκοντά τους. 2. Η όρκιση των πραγματογνωμόνων γίνεται ενώπιον του δικαστηρίου που δικάζει την υπόθεση ή του δικαστηρίου ή του δικαστή που ορίζεται από το πρώτο, και συντάσσεται έκθεση γι' αυτήν».

Τέλος στο α. 252§3 ΚΠολΔ ορίζει την όρκιση των διερμηνέων: «Οι διερμηνείς διορίζονται από το δικαστή και στα

πολυμελή δικαστήρια από τον πρόεδρο του δικαστηρίου και εφόσον δεν έχουν ορκιστεί ως διερμηνείς, ορκίζονται σύμφωνα με το άρθρο 408 ότι θα ασκήσουν το καθήκον τους πιστά και με ακρίβεια και μπορούν να εξαιρεθούν για τους ίδιους λόγους που μπορούν να εξαιρεθούν και οι πραγματογνώμονες».

Αξίζει να αναφερθεί στα πλαίσια της αναφοράς του Όρκου στον ΚΠολΔ τι προέβλεπε η Πολιτική Δικονομία του 1834. Στα α. 228 και 297 ρυθμιζόταν ο Όρκος των πραγματογνώμωνων, στα α. 334 και 335 η ορκοδοσία των μαρτύρων, στο α.373 η ορκοδοσία των διαδίκων και στο α.340 η ορκοδοσία του διερμηνέα. Σε διαβεβαίωση προέβαιναν όσοι η θρησκεία τους απαγόρευε τον Όρκο και σε απλή επίκληση του Θεού όσοι δήλωναν άθρησκοι. Αμφισβήτηση υπήρχε για τους άθεους.

6.Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ ΚΩΔΙΚΑ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας αποδεικνύεται λιγότερο φιλελεύθερος από τον ΚΠολΔ όσον αφορά το ζήτημα του Όρκου. Παρότι διακρίνει τον Όρκο σε θρησκευτικό και σε πολιτικό, μόνο οι άθεοι και οι πιστοί σε θρησκεία που δεν επιτρέπει τον Όρκο μπορούν να δώσουν τον τελευταίο. Συγκεκριμένα το α.220 ΚΠοινΔ ορίζει: «1.Αν ο μάρτυρας πιστεύει σε θρησκεία αναγνωρισμένη ή απλώς ανεκτή από το κράτος και σ' αυτήν υπάρχει γνωστός τύπος όρκου, ο τύπος αυτός είναι έγκυρος στην ποινική διαδικασία. 2. Αν ο μάρτυρας πιστεύει σε θρησκεία που δεν επιτρέπει τον όρκο, καθώς και αν εκείνος που ανακρίνει ή το δικαστήριο πειστεί ύστερα από σχετική δήλωση του μάρτυρα ότι αυτός δεν πιστεύει σε καμία θρησκεία, ο όρκος που δίνεται είναι ο ακόλουθος: “Δηλώνω επικαλούμενος την τιμή μου και τη συνείδησή μου ότι θα πω όλη την αλήθεια και μόνο την αλήθεια, χωρίς να προσθέσω ούτε να αποκρύψω τίποτε”». Προηγουμένως δε, έχει επιβάλει τον θρησκευτικό Όρκο στους χριστιανούς με το α.218§1 ΚΠοινΔ: «1. Κάθε μάρτυρας οφείλει, πριν εξεταστεί στο ακροατήριο, να ορκιστεί δημόσια, θέτοντας το δεξιό του χέρι στο ιερό ευαγγέλιο, τον εξής όρκο: “Ορκίζομαι στο Θεό να πω με ευσυνειδησία όλη την αλήθεια και μόνο την αλήθεια, χωρίς να

προσθέσω ούτε να αποκρύψω τίποτε". Αν δεν τηρηθεί η διάταξη αυτή, η διαδικασία είναι άκυρη». Σχετικά με τους ιερωμένους αναφέρει στο α.218§3 ΚΠοινΔ: «3. Οι κληρικοί ή οι ιερωμένοι που η θρησκεία τους απαγορεύει τον όρκο δεν ορκίζονται. Αντί γι' αυτό, δίνουν κατά την παρ.1 διαβεβαίωση στην ιεροσύνη τους και σύμφωνα με τους κανονισμούς από τους οποίους διέπονται».

Οι πραγματογνώμονες ορκίζονται βάσει του 194 ΚΠοινΔ: «Σ' αυτούς που έχουν ήδη ορκιστεί ως πραγματογνώμονες υπενθυμίζεται ο όρκος που έχουν δώσει. Οι υπόλοιποι ορκίζονται στο ιερό ευαγγέλιο ως εξής: "Ορκίζομαι να διενεργήσω με πλήρη αμεροληψία και επιμέλεια και με κάθε μυστικότητα την πραγματογνωμοσύνη που μου ανατέθηκε, έχοντας μοναδικό σκοπό την εξακρίβωση της αλήθειας. Ο Θεός βοηθός μου και το ιερό ευαγγέλιο". Αν οι πραγματογνώμονες αυτοί δεν ορκιστούν όπως ορίζεται παραπάνω, η πραγματογνωμοσύνη είναι άκυρη. Ως προς τα πρόσωπα που αναφέρονται στο άρθρο 220 εφαρμόζονται αναλογικά οι διατάξεις αυτού του άρθρου». Τέλος οι διερμηνείς ορκίζονται βάσει του α.236 ΚΠοινΔ: «1. Ο διερμηνέας, πριν αναλάβει τα καθήκοντα του, οφείλει να ορκιστεί στο ιερό ευαγγέλιο ενώπιον εκείνου που τον διόρισε, ότι θα μεταφράσει με ακρίβεια και πιστότητα όλα όσα θα ειπωθούν κατά τη συζήτηση ή, αν πρόκειται για την περίπτωση του άρθρου 237, τα έγγραφα. 2. Για τα πρόσωπα που αναφέρονται στο άρθρο 220, εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις του άρθρου εκείνου».

Ο εκ των προτέρων Όρκος στον ΚΠοινΔ έχει υποσχετικό χαρακτήρα. Ο μάρτυρας υπόσχεται ότι θα καταθέσει την αλήθεια και μόνον. Σε άλλα δίκαια χρησιμοποιείται ο βεβαιωτικός όρκος μετά την κατάθεση ο οποίος πιστοποιεί την αλήθεια των όσων ειπώθηκαν. Οι ανωτέρω ανεφερθείσες διατάξεις εφαρμόζονται στην προδικασία (α.219§1 ΚΠοινΔ), στην όρκιση των πραγματογνώμωνων (α.194 ΚΠοινΔ), στην όρκιση του διερμηνέα (α.236 ΚΠοινΔ), και ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων (α.140§1, α.156§3 ΚΦορΔ).

Σχετικά με την ισχύ του Όρκου στην Ποινική Δικονομία, οι γνώμες διίστανται. Πολλοί θεωρούν ότι δεν έχει καμία χρησιμότητα, αφού σε κάποιον που δεν πιστεύει στα «θεία», η επίκληση της θείας δύναμης δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση φόβητρο για τον μάρτυρα. Η αντίθετη πλευρά υποστηρίζει ότι ακόμα και αν δεν πιστεύει κάποιος στα «θεία», διακατέχεται όμως

σε ένα βαθμό όπως η πλειονότητα των ανθρώπων από κάποιο θρησκευτικό συναίσθημα και την αίσθηση ότι θα τιμωρηθεί από μία ανώτερη δύναμη αν πει ψέματα. Η ανώτερη αυτή δύναμη διαφέρει για τον καθένα και μπορεί εκτός από το Θεό να είναι η Τύχη, η φύση, η συγχρονικότητα. Γενικότερα, σπάνια συναντάται άνθρωπος χωρίς μεταφυσικές ανησυχίες θρησκευτικής ή μη φύσεως. Όσον αφορά βέβαια τα άτομα με έντονο το θρησκευτικό συναίσθημα, η επίδραση του Όρκου θα είναι ισχυρή και αποτελεσματική για την εύρεση της αλήθειας.

7.Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ ΠΟΙΝΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ

Στα α. 224-228 Π.Κ., ορίζονται οι ποινικές κυρώσεις που επιβάλλονται σε περίπτωση ψευδορκίας. Στο α. 224 ΠΚ ορίζεται: «1.Όποιος ως διάδικος σε πολιτική δίκη δίνει εν γνώσει του ψευδή όρκο τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών.2. Με την ίδια ποινή τιμωρείται όποιος, ενώ εξετάζεται ενόρκως ως μάρτυρας ανώπιον αρχής αρμόδιας να ενεργεί ένορκη εξέταση ή αναφέρεται στον όρκο που έχει δώσει, καταθέτει εν γνώσει του ψέματα ή αρνείται ή αποκρύπτει την αλήθεια. 3. Εξομοιώνονται με τον όρκο η διαβεβαίωση των κληρικών στην ιεροσύνη τους, η διαβεβαίωση που επιτρέπει ο νόμος αντί για όρκο στους οπαδούς θρησκευμάτων που δεν επιτρέπουν όρκο, καθώς και κάθε άλλη βεβαίωση που αναπληρώνει τον όρκο, κατά τις διατάξεις της δικονομίας». Στο α.225 ΠΚ ορίζονται οι συνέπειες της ψευδούς ανώμοτης κατάθεσης και στο α.226 ΠΚ η οι συνέπειες ψευδορκίας πραγματογνωμόνων και διερμηνέων. Το α.228§1 ΠΚ αναφέρεται στην παραπλάνηση σε ψευδή όρκο: «Όποιος με πρόθεση παρασύρει κάποιον να δώσει από πλάνη ψευδή όρκο, σύμφωνα με όσα αναφέρονται στο άρθρο 224, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών, αν η πράξη δεν τιμωρείται αυστηρότερα κατά τις διατάξεις για την ηθική αυτουργία». Στο α.228§2 ΠΚ, τέλος, προβλέπεται φυλάκιση μέχρι τρία έτη για όποιον προσπαθήσει με οποιοδήποτε μέσο να πείσει κάποιον να διαπράξει το έγκλημα των α. 224 και 226§1 ΠΚ.

8.Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ

Ο υπαλληλικός κώδικας (ν. 3528/2007, ΦΕΚ 26 Α') ορίζει στο α. 18§2 Υ.Κ. ότι η αποδοχή της υπαλληλικής σχέσης γίνεται με την ορκωμοσία. Στη συνέχεια, το α.19 Υ.Κ. ορίζει ότι ο Όρκος δίνεται ενώπιον του οργάνου που έχει εκδώσει την πράξη διορισμού ή του οργάνου που ορίζεται στο έγγραφο της κοινοποίησης. Το περιεχόμενο του Όρκου: «Ορκίζομαι να φυλάττω πίστη στην πατρίδα, υπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους και να εκπληρώνω τιμίως και ευσυνειδήτως τα καθήκοντά μου». Για τους αλλοδαπούς το περιεχόμενο δεν διαφέρει. Για όσους όμως δηλώνουν άθρησκοι ή πρεσβεύουν θρησκεία που δεν επιτρέπει τον Όρκο, δίνουν την εξής διαβεβαίωση αντί Όρκου: «Δηλώνω, επικαλούμενος την τιμή και τη συνείδησή μου ότι θα φυλάττω πίστη στην Ελλάδα, υπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους και θα εκπληρώσω τιμίως και ευσυνειδήτως τα καθήκοντά μου». Στον ΥΚ επομένως ορίζονται δύο είδη Όρκων: Θρησκευτικός για τους Έλληνες και αλλοδαπούς και διαβεβαίωση για τους άθρησκους-άθεους και αυτούς των οποίων η θρησκεία δεν επιτρέπει τον Όρκο. Στην β' παράγραφο αναφέρεται: «Η ορκωμοσία βεβαιώνεται με πρωτόκολλο, που χρονολογείται και υπογράφεται από τον ορκιζόμενο και το όργανο ενώπιον του οποίου ορκίζεται. Η ανάληψη καθηκόντων πιστοποιείται με έκθεση, που υπογράφεται από τον προϊστάμενο της οικείας υπηρεσίας και τον υπάλληλο. Η έκθεση φέρει αριθμό πρωτοκόλλου της χρονολογίας ανάληψης καθηκόντων».

9.Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, υπό την αιγίδα του

Συμβουλίου της Ευρώπης. θεμελίωσε ένα πρωτότυπο σύστημα διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παρέχοντας στα άτομα το πλεονέκτημα του δικαστικού ελέγχου όσον αφορά το σεβασμό των δικαιωμάτων τους. Από την Ελλάδα έχει επικυρωθεί με τον ν.2329/1953 και τον ν.δ. 53/1974. Αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύει κάθε άλλης διάταξης νόμου, όπως ορίζει το α.28§1 Σ. για τους γενικά παραδεγμένους κανόνες του διεθνούς δικαίου και τις διεθνείς συμβάσεις από την επικύρωσή τους με νόμο. Το α. 9§1 ΕΣΔΑ περί ελευθερίας σκέψης, συνείδησης και θρησκείας ορίζει: «Παν πρόσωπον δικαιούται εις την ελευθερίαν σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας, το δικαίωμα τούτο επάγεται την ελευθερίαν αλλαγής θρησκείας ή πεποιθήσεων, ως και την ελευθερίαν εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων μεμονωμένως, ή συλλογικώς, δημοσία ή κατ'ιδίαν, διά της λατρείας, της παιδείας, και της ασκήσεως των θρησκευτικών καθηκόντων και τελετουργιών» ενώ η β' παράγραφος: «Η ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται να αποτελέση αντικείμενον ετέρων περιορισμών πέραν των προβλεπομένων υπό του νόμου και αποτελούντων αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία διά την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της δημοσίας τάξεως, υγείας και ηθικής, ή την προάσπισιν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων». Τίθεται λοιπόν το ερώτημα αν το α. 9 ΕΣΔΑ έρχεται σε αντίθεση με την επιβολή του θρησκευτικού Όρκου στο Σ. Πράγματι θεωρείται ότι παραβιάζεται το α.9 ΕΣΔΑ, αφού η ορκοδοσία με συγκεκριμένο θρησκευτικό τύπο αποτελεί παραδοχή πίστεως σε συγκεκριμένη θρησκεία, γεγονός που αντίκειται στη θρησκευτική ελευθερία που ευαγγελίζεται η ΕΣΔΑ. Επικουρικά στο α. 9 ΕΣΔΑ αναφέρεται τις περισσότερες φορές και το α.14 ΕΣΔΑ που απαγορεύει τις διακρίσεις: «η χρήση των αναγνωρισμένων εν τη παρούση Συμβάσει δικαιωμάτων και ελευθεριών δέον να εξασφαλισθή ασχέτως διακρίσεων φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσης, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συμμετοχής εις εθνικήν μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλης καταστάσεως»

Η.ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

1.ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Η θρησκεία αναφέρεται στην καλή ανώτερη δύναμη, το «θείο», και τη φυσική ή μεταφυσική αναζήτησή του από τον άνθρωπο. Το δικαίωμα κάθε ατόμου να διατηρεί τη θρησκευτική του συνείδηση απαραβίαστη καλείται θρησκευτική συνείδηση. Το Σύνταγμα, αναγνωρίζοντας την ανάγκη να προστατευτεί το δικαίωμα αυτό, στο α.13§1 ορίζει πως «η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις κανενός». Απέχει, δηλαδή, τόσο ο κοινός νομοθέτης όσο και τα όργανα της κρατικής εξουσίας από κάθε παρέμβαση ή περιορισμό απέναντι στην έκφραση και εκδήλωση της θρησκευτικής ελευθερίας των πολιτών. Καθένας, επομένως, είναι ελεύθερος να λατρεύει και να πιστεύει σε οποιοδήποτε δόγμα, ακόμα και σε κανένα δόγμα. Η θρησκευτική συνείδηση και η θρησκευτική δράση προστατεύονται καθώς η θρησκευτική ελευθερία περιλαμβάνει επίσης το δικαίωμα να δηλώνει κανείς άθρησκος, άθεος, να εκδηλώνει (προφορικά ή εγγράφως) ή να αποσιωπά τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, να τις διαδίδει, ακόμα και να τις μεταβάλει ή να τις διαμορφώνει κατά βούληση. Επιπροσθέτως, οι γονείς έχουν το δικαίωμα να ανατρέφουν τα παιδιά τους σύμφωνα με τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, επιτρέπεται το συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι για θρησκευτικούς λόγους, απαγορεύεται η θρησκευτική ανισότητα στην κατάληψη δημόσιων αξιωμάτων καθώς και οι επιβολή κυρώσεων που στηρίζονται σε θρησκευτικές πεποιθήσεις. Είναι εμφανές ότι στην θρησκευτική ελευθερία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό ο σεβασμός της ιδιωτικής ζωής, η ανάπτυξη της προσωπικότητας και ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Η θρησκευτική ελευθερία συνδέεται άμεσα με τον Όρκο ως επίκληση του θείου. Η πολιτεία είναι υποχρεωμένη να μην εξαναγκάζει το άτομο να προβαίνει σε ενέργειες αντίθετες από ό,τι του επιβάλλει η θρησκευτική του συνείδηση. Το α.13 § 5 Σ. αναθέτει τη ρύθμιση της ορκοδοσίας στον κοινό νομοθέτη ορίζοντας ότι «κανένας όρκος δεν επιβάλλεται χωρίς νόμο που ορίζει και τον τύπο του». Ο κοινός νομοθέτης έχει την ελευθερία να κρίνει αν πρέπει ή όχι να επιβληθεί όρκος. Δεν του επιτρέπει ωστόσο να ορίσει το θρησκευτικό περιεχόμενο του Όρκου και να επιβάλει μόνο θρησκευτικό όρκο χωρίς την επιλογή της πολιτικής

ορκοδοσίας. Ο Όρκος, λοιπόν, επειδή στηρίζεται στην ελευθερία θρησκευτικής συνείδησης, σαν θρησκευτική πράξη δεν μπορεί να καταστεί υποχρεωτικός. Όποιος αρνείται να δώσει θρησκευτικό όρκο δεν διώκεται ούτε υφίσταται νομικές ή πολιτικές συνέπειες. Τα α. 385, 408 ΚπολΔ και 194,220,236 ΚποινΔ ορίζουν ότι οι αλλόθρησκοι ορκίζονται σύμφωνα με τον τύπο της θρησκείας τους, με την προϋπόθεση ότι αναγνωρίζει τον Όρκο. Οι άθρησκοι, οι άθεοι και όσοι πιστεύουν σε θρησκεία που δεν αναγνωρίζει τον Όρκο επικαλούνται την τιμή και τη συνείδησή τους.

2)ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ

Η χρήση του Όρκου στην σύγχρονη εποχή θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και επιστρέφει τον άνθρωπο σε εποχές όπου η «θεία τιμωρία» αποτελούσε μέσο πίεσης και ομολογίας της αλήθειας. Το α.2 §1 Σ. καθιερώνει το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου ως πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας, καθιστώντας τη θεμελιώδη αρχή. Το δικαίωμα της ανθρώπινης αξίας έχει απόλυτο αμυντικό περιεχόμενο που στρέφεται ενάντια στο κράτος και τους ιδιώτες. Η προστασία από κάθε μορφή εξουσίας, νομοθετική, δικαστική και εκτελεστική είναι ρητή και δεδομένη. Η διάταξη του ά. 2§1 Σ. δεν περιλαμβάνεται στο τμήμα των συνταγματικών δικαιωμάτων αλλά στις διατάξεις που ρυθμίζουν τη μορφή του πολιτεύματος καθιστώντας τη μία από τις βασικότερες του ελληνικού συντάγματος. Σύμφωνα με τον καθηγητή Α. Δημητρόπουλο, το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας δεν είναι ένας απλά ρομαντισμός αλλά πραγματώνεται σε μία νομική πραγματικότητα. Η εν λόγω διάταξη δεν υπόκειται σε αναθεώρηση και δεν μπορεί να ανασταλεί κατά ά.48§1 Σ.

Η κλήση κάποιου σε δίκη ως μάρτυρα και η υποχρέωσή του να ορκιστεί ότι θα αποκαλύψει την αλήθεια και μόνο αυτήν ενώπιον θεών και ανθρώπων θεωρείται ότι τον καθιστά αυτόματα άτομο μειωμένων ηθικών αρχών. Η Πολιτεία, ενώ έχει υποχρέωση να σεβαστεί την αξία του ως άνθρωπου, αποδέχεται την αλήθεια των λόγων του μόνο κατόπιν θρησκευτικού Όρκου. Παραβιάζεται τοιουτοτρόπως το αμυντικό περιεχόμενο του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας και εγκαταλείπεται ο σεβασμός από την κρατική εξουσία. Η υποχρεωτική ορκοδοσία ταπεινώνει ευθέως την ανθρώπινη αξιοπρέπεια αφού το άτομο χωρίς κανένα

προηγούμενο θεωρείται εν δυνάμει ψευδομάρτυρας και καλείται να παρέχει εγγυήσεις της αλήθειας των λεγομένων του. Ο ίδιος ο άνθρωπος αντιμετωπίζεται όχι ως υψηλότερος παράγων στη δίκη, αλλά ως απλό μέσο διακρίβωσης της αλήθειας με αμφίβολη αξιοπιστία. Ακόμα και η διαβεβαίωση της τιμής και της συνείδησης θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι αποτελεί άμεση παραβίαση της ανθρώπινης αξίας. Εκ του αποτελέσματος άλλωστε, η ψευδορκία ζει και βασιλεύει παρά την ύπαρξη του Όρκου και της ιερής του αποστολής. Εν πάση περιπτώσει η εκ των προτέρων αμφισβήτηση της αξιοπιστίας του μάρτυρα διαβάλλει την ηθική ακεραιότητα του ατόμου και τη δεδομένη προστασία του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας.

3.ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΙΣΟΤΗΤΑ

Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου, όπως ορίζει το α.4§1 Σ. Στο εν λόγω άρθρο καθιερώνεται εκτός από την ισότητα ενώπιον του νόμου και η ισότητα του ίδιου του νόμου, δηλαδή όχι μόνο η εφαρμογή του αλλά και η θέσπισή του. Όμοιες περιπτώσεις πρέπει να ρυθμίζονται με όμοιο τρόπο, ενώ με ανόμοιο τρόπο πρέπει να ρυθμίζονται αντίθετα ανόμοιες περιπτώσεις. Σε κάθε περίπτωση η ίση νομική μεταχείριση απορρέει από την νομική ισότητα. Στην κατάσταση αυτή της ισότητας, όπως αναφέρει ο καθηγητής Α.Δημητρόπουλος, περισσότερα υποκείμενα διαθέτουν τα ίδια πολιτικά δικαιώματα και χαίρουν της ίδιας αναλογικά μεταχείρισης όταν έχουν και όταν δεν έχουν συγκεκριμένη υλική ή πνευματική διαφορά. Η αρχή της ισότητας εφαρμόζεται κατά την άσκηση των καθηκόντων της διοίκησης και των δικαστηρίων. Τα δικαστήρια μπορούν να ελέγξουν την εφαρμογή της ισότητας στο ουσιαστικό περιεχόμενο των νόμων και έχουν τη δυνατότητα να μην εφαρμόσουν νόμο που αντίκειται στην αρχή της ισότητας. Ταυτόχρονα, ο νομοθέτης είναι υποχρεωμένος να μην παραβιάζει την αρχή της ισότητας κατά την παραγωγή του δικαίου.

Σχετικά με την ορκοδοσία, έχουν θεσπιστεί διαφορετικές μορφές της ανάλογα με το υποκείμενο που καλείται να ορκισθεί. Οι χριστιανοί ορθόδοξοι ορκίζονται με θρησκευτικό τύπο, οι αλλόθρησκοι βάσει του τρόπου που προβλέπει η θρησκεία τους, οι άθρησκοι και άθεοι δίνουν πολιτικό όρκο με επίκληση της τιμής και της συνείδησής τους ενώ οι ιερωμένοι ορκίζονται στην

ιεροσύνη τους. Ο νομοθέτης επομένως δημιουργεί εξαιρέσεις και προβαίνει σε διαφοροποιήσεις που αποσκοπούν στην επίτευξη ενός γενικότερης κοινωνικής σημασίας στόχου, την εύρεση της αλήθειας. Οι εξαιρέσεις αυτές, αφού δεν πρόκειται για όμοιες περιπτώσεις με όμοια ρύθμιση, πρέπει να καθοριστούν κατά διαφορετικό τρόπο. Κανείς δεν εξαιρείται της υποχρέωσης να δώσει όρκο και αναλόγως της περίπτωσης ο νομοθέτης έχει προβλέψει την αντίστοιχη διαφοροποίηση. Δεδομένου ότι η ορθόδοξη θρησκεία ουσιαστικά δεν επιτρέπει τον όρκο, η υποχρεωτική θρησκευτική ορκοδοσία των χριστιανών αποτελεί επαχθή θρησκευτική πράξη, όπως και η επίκληση της ιεροσύνης των κληρικών. Αντίθετα, για τους άθεους, άθρησκους και όσους η θρησκεία τους απαγορεύει τον όρκο, ο νόμος προβλέπει απαλλαγή με επίκληση της τιμής και της συνείδησης απαλλάσσοντάς τους από οποιαδήποτε θρησκευτική και συνειδησιακή πίεση. Χρειάζεται ο πιστός χριστιανός την «θεία απειλή» προκειμένου να θεωρηθεί αξιόπιστος μάρτυρας? Στην αντίθετη πλευρά, άραγε ο άθεος και άθρησκος θεωρείται εκ των προτέρων αξιόπιστος και εντίμων προθέσεων? Ο νομοθέτης ίσως θα μπορούσε να αναγνωρίσει την τιμή και τη συνείδηση όλων των κατηγοριών των μαρτύρων που ορκίζονται ως ίσης βαρύτητας και αξιοπιστίας αποφεύγοντας τους σκοπέλους και τα ανωτέρω ηθικά διλήμματα.

Θ. Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΟΥ ΑΡΝΗΘΗΚΕ ΤΟΝ ΟΡΚΟ

Ένας από τους μεγαλύτερους πολέμιους του Όρκου είναι ο καθηγητής Κωνσταντίνος Δεσποτόπουλος. Διατέλεσε Καθηγητής της Φιλοσοφίας του δικαίου στην Πάντειο, στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, στο Πανεπιστήμιο Nancy, μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, δύο φορές υπουργός Παιδείας, με πληθώρα βιβλίων πολιτικής, φιλοσοφίας, ιστορίας και φιλολογίας στο ενεργητικό του. Μεταξύ των ζητημάτων με τα οποία ασχολήθηκε, ήταν η κατάργηση του Όρκου. Το 1978, όταν κλήθηκε να καταθέσει ως μάρτυρας από τον Β' ανακριτή Αθηνών, δήλωσε ότι αρνείται να δώσει τον οριζόμενο θρησκευτικό όρκο παρότι χριστιανός ορθόδοξος. Αντί του θρησκευτικού όρκου, ζήτησε να δώσει τον πολιτικό όρκο του ά. 220§2 του ΚποινΔ. Ο καθηγητής θεώρησε πως αν ορκιζόταν με θρησκευτικό Όρκο, δεν θα ήταν συνεπής προς τις επιστημονικές και ηθικές πεποιθήσεις του. Όπως είχε υποστηρίξει

επανελημμένως με άρθρα και βιβλία του, ο Όρκος συνιστά μείωση και προσβολή της αξιοπρέπειας των μαρτύρων και κακοποίηση ρητής εντολής του Ευαγγελίου. Το Εφετείο δέχθηκε ότι υπάρχει σύγκρουση καθηκόντων που αποκλείει τον καταλογισμό, εφόσον εκτελείται ένα ηθικοκοινωνικό καθήκον συγκρουόμενο προς ένα νόμιμο καθήκον. Ο κατηγορούμενος, αρνούμενος να ορκιστεί, κατά συνεπή εφαρμογή των επιστημονικών και ηθικών του πεποιθήσεων, τις οποίες δημόσια είχε υποστηρίξει, βρέθηκε σε σύγκρουση καθηκόντων που καθιστά ανθρωπίνως μη φευκτή την υπαιτιότητα, αποκλειομένου έτσι του καταλογισμού της πράξης [Υποθ. Κ.Δ. 3796/1979 ΠοινΧρ 1979 (ΚΘ) σ.508]. Η απολογία του Κωνσταντίνου Δεσποτόπουλου ενώπιον του 5μελούς Εφετείου Αθηνών στις 20-9-1979, το υπόμνημά του ενώπιον του Αρείου Πάγου, τα άρθρα και τα βιβλία του αποτελούν τα ισχυρότερα ερείσματα όσων τίθενται ενάντια στην ορκοδοσία (βλ.Βιβλιογραφία)

I. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Από τη μελέτη των κειμένων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας συμπεραίνεται η τεράστια σημασία και η επιρροή του Όρκου σε όλες τις πτυχές της ζωής των αρχαίων Ελλήνων. Από την εποπτική μελέτη του Όρκου κατά το πέρασμα των αιώνων συνάγεται η αδιάκοπη παρουσία του Όρκου στην ανθρώπινη ιστορία. Όσον αφορά την ελληνική έννομη τάξη, είναι εμφανής η παρουσία του Όρκου σε όλα τα νομοθετικά κείμενα. Πολλοί υποστηρίζουν με ισχυρά επιχειρήματα την αντίθεση του Όρκου με την χριστιανική διδασκαλία, τη σύγκρουσή του με συνταγματικές αρχές όπως η θρησκευτική ελευθερία, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και η ισότητα. Στην πράξη, ο νομοθέτης είναι καταρχήν ελεύθερος να θεσπίζει υποχρεωτικό όρκο με νόμο όπου το κρίνει απαραίτητο και το βεβαιωτικό περιεχόμενο του Όρκου εναπόκειται στην ευχέρειά του. Ο νομοθέτης όμως δεν μπορεί να καθορίζει το θρησκευτικό περιεχόμενο του όρκου ή να επιβάλλει θρησκευτικό όρκο εις βάρος του πολιτικού και κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί να δώσει πολιτικό Όρκο επικαλούμενος τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις. Επομένως, στην ελληνική έννομη τάξη είναι δυνατόν κάποιος να αρνηθεί για συγκεκριμένους λόγους τον θρησκευτικό Όρκο, αντί αυτού όμως είναι υποχρεωμένος να δώσει πολιτικό, τον οποίο σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αρνηθεί.

ΙΑ. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι Αρχαίοι Έλληνες θεωρούσαν τον Όρκο ζήτημα υψίστης σημασίας. Διαμέσου των αιώνων ο Όρκος παραμένει ισχυρός στην ανθρώπινη συνείδηση. Όσον αφορά το ισχύον ελληνικό δίκαιο, υπάρχουν γνώμες που τονίζουν την αντίθεση του Όρκου με τη χριστιανική διδασκαλία και τη σύγκρουσή του με συνταγματικές αρχές όπως η θρησκευτική ελευθερία, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και η ισότητα. Καθένας δικαιούται να αρνηθεί για συγκεκριμένους λόγους να δώσει Όρκο με θρησκευτικό περιεχόμενο, είναι όμως υποχρέωσή του να δώσει πολιτικό Όρκο επικαλούμενος την τιμή και τη συνείδησή του.

ΙΒ. SUMMARY

Ancient Greeks considered the Oath as a matter of immense importance. Throughout the centuries, the Oath remains powerful in human consciousness. As far as the enacted greek law is concerned, many emphasize the contrariety of the Oath to the christian teaching and its collision with constitutional principles such as the freedom of religion , human dignity and equality. Each one has the right to refuse to take an Oath with religious content for specific reasons, but he is engaged to invoke his honour and his conscience at least.

ΙΓ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ

Εφετείο Αθηνών 3796/1979 ΝοΒ 1979, σ.508, Υπόθεση του Καθηγητή της Φιλοσοφίας του Δικαίου. Υποχρέωση όρκισης των μαρτύρων και ποινική ευθύνη τους σε περίπτωση άρνησης δόσεως του όρκου. Υπάρχει σύγκρουση καθηκόντων που αποκλείει τον καταλογισμό κατά την εκτέλεση ενός ηθικοκοινωνικού καθήκοντος που συγκρούεται προς ένα έννομο καθήκον.

Πλημμελειοδικείο Θεσσαλονίκης 23161/1978, ΠοινΧρ 1979 (ΚΘ), σελ 179, Άρνηση ορκοδοσίας χριστιανής ορθόδοξης. Άρνηση όρκισης μάρτυρα .Και ο οπαδός της χριστιανικής θρησκείας επικαλούμενος την υπό των ιερών κανόνων απαγόρευσης του όρκου δικαιούται να αρνηθεί νομίμως τη δόση αυτού οπότε θα πρέπει να δώσει τον όρκο υπό τον τύπο της κατά άρθρου 220§2 Κ.Π.Δ διαβεβαίωσης.

Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Μυτιλήνης , 64/1997 Άρνηση θρησκευτικού όρκου του ΚΠΔ κατά την κατάθεση σε ποινικό δικαστήριο. Το δικαστήριο καλεί τον κατηγορούμενο να δώσει τον όρκο του 220§2 ΚΠΔ άλλως αδίκημα επίμονης άρσης του όρκου μαρτυρίας

Συμβούλιο της Επικρατείας, 2601/1998 Αίτηση ακυρώσεως κατά διοικητικών εκτελεστών πράξεων διοικητικού συμβουλίου πανεπιστημιακής θεολογικής σχολής. Δικαίωμα φοιτητή να χορηγηθεί το πτυχίο χωρίς την επίκληση όρκου αναφερόμενου στα θεία

Μικτό Ορκωτό Εφετείο 337/2004 Ενορκoi - Ορκος - Ανθρώπινα δικαιώματα - ΕΣΔΑ -. Το δικαίωμα θρησκευτικής ελευθερίας επιβάλλει όπως ο ένορκος, ο οποίος δηλώνει ότι κωλύεται να δώσει όρκο για λόγους συνείδησης, δικαιούται να δώσει τη βεβαίωση που προβλέπεται στο άρθρο 220 §2 ΚΠΔ. _

Άρειος Πάγος Ολομέλεια, 672/1982 ΠοινΧρ ΛΒ σ.308 Άρνηση Όρκου Κατά την εισαγγελική πρόταση, την αναφερομένη στην συνταγματικότητα της επιβολής όρκου, ο κοινός νομοθέτης είναι ελεύθερος από το Σύνταγμα να κρίνει επί ποίων περιπτώσεων επιβάλλεται όρκος και δεν αντίκειται τούτο στην ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως. Η υποχρέωση επιβολής όρκου στους χριστιανούς ορθοδόξους δεν συνεπάγεται άνιση μεταχείριση

Εφετείο Αθηνών 3796/1979 ΝοΒ 1979, σ.508, Υπόθεση του

Καθηγητή της Φιλοσοφίας του Δικαίου.

Δικασταί: Γ. Σφυρής, Προεδρεύων, Ν. Καβαλλιέρος και Μ. Μενεγάκης, Εφέται

«Υποχρέωσις ορκίσεως των μαρτύρων και ποινική ευθύνη αυτών εν αρνήσει δόσεως του όρκου.- Υπάρχει σύγκρουσις καθηκόντων αποκλείουσα τον καταλογισμόν επί εκτελέσεως ενός ηθικοκοινωνικού καθήκοντος συγκρουομένου προς εν νόμιμον καθήκον.- Ο κατηγορούμενος αρνηθείς τον όρκον κατά συνεπή εφαρμογήν των υποστηρικθεισών υπ' αυτού δημοσία επιστημονικών και ηθικών πεποιθήσεων, ευρέθη εις σύγκρουσιν καθηκόντων καθιστώσαν ανθρωπίνως μη φευκτήν την υπαιτιότητα αυτού, αποκλειομένου ούτω του καταλογισμού της πράξεως».

Επειδή, κατά το άρθρον 218 παρ. 1 Κ.Ποιν.Δ έκαστος μάρτυς οφείλει προ της επ' ακροατηρίου εξετάσεώς του επί ποινή

ακυρότητος της διαδικασίας να ομώση δημοσία, θέτων την δεξιάν του επί του Ιερού Ευαγγελίου, τον εξής όρκον: «Ορκίζομαι ενώπιον του Θεού να είπω ευσυνειδήτως όλην την αλήθειαν και μόνην την αλήθειαν χωρίς να προσθέσω, ούτε να αποκρύψω τι». Κατά την διάταξιν 220παρ. 2 Κ.Ποιν.Δ. εν περιπτώσει, καθ' ην ο μάρτυς πρεσβεύει θρησκείαν μη επιτρέπουσαν τον όρκον, ως και όταν ο ανακρίνων ή το δικαστήριον, επί τη σχετική δηλώσει του μάρτυρος πεισθή ότι ούτος ουδεμίαν πρεσβεύει θρησκείαν, ο όρκος δίδεται ως ακολούθως: «Δηλώ, επικαλούμενος την τιμήν μου και την συνείδησίν μου, ότι θα είπω όλην την αλήθειαν και μόνην την αλήθειαν, χωρίς να προσθέσω, ούτε να αποκρύψω τι.» Κατά το άρθρον 229 Κ.Ποιν.Δ υπόκειται εις ποινήν προστίμου εκατόν μέχρι 1000 δρχ. μεταλλικών και τα τέλη ο εμφανισθείς εις την ανάκρισιν μάρτυς, αλλά αρνούμενος ανευ νομίμου λόγου τον όρκον της μαρτυρίας του, επιφυλαττομένης και της κατά τον Ποινικόν Κώδικα βαρυτέρας ποινής. Κατά το άρθρον 225 παρ.8 εδ. Β Π.Κ. «με φυλάκισιν μέχρι ενός έτους ή με χρηματικήν ποινήν τιμωρείται όστις εμφανιζόμενος ως μάρτυς ενώπιον αρχής τινός αρνείται μετ' επιμονής τον όρκον της μαρτυρίας του». Περαιτέρω, η εν συγκρούσει ενός εννόμου καθήκοντος και ενός ηθικοκοινωνικού καθήκοντος, μη προστατεύοντος το εν τη συγκεκριμένη περιπτώσει πολυτιμότερον αγαθόν, εγκλήρωσις του ηθικοκοινωνικού καθήκοντος, δεν αποκλείει το άδίκον της πράξεως, αλλά ενδεχομένως τον καταλογισμόν, λόγω της ψυχικής πιέσεως, υφ' ην τελεί ο δράστης, ευρισκόμενος εν ηθική αμηχανία περί του πρακτέου. Τούτο δύναται να συμβή ίδια εις τας περιπτώσεις καθ' ας ο δράστης τελεί άδίκον πράξιν προς εκπλήρωσιν επιταγών της Ηθικής και δη είτε διότι ο δράστης ευρέθη ενώπιον ηθικού διλήμματος, είτε διότι τελεί την πράξιν προς εκπλήρωσιν απλής και σαφούς ηθικής επιταγής (Χωραφά, Ποινικόν Δίκαιον εκδ.9^η, παρ. 73 σελ. 287 και παρ. 80 σελ.305, Μπουροπούλου Ερμ. Ποιν. Κώδικος υπ' αρθρ.25 IV, 2 και 26 παρ. 1 αριθ. 4, Γ.Α Μαγκάκη η Σύγκρουσις Καθηκόντων εν τω Ποινικώ Δικαίω, παρ. 15 σελ.147 επομ. και παρ. 16 σελίς 158 επομ., Ανδρουλάκη Ποινικόν Δίκαιον σελίς 534 επομ.). Εν προκειμένω, εκ των εν τοις πρακτικοίς αναγνωσθέντων εγγράφων, της απολογίας του κατηγορουμένου και της εν γένει περί την απόδειξιν διαδικασίας απεδείχθησαν τα ακόλουθα

περιστατικά: Ο κατηγορούμενος τυγχάνει Δικηγόρος και Καθηγητής της Φιλοσοφίας του Δικαίου εις την Πάντειον Ανωτάτην Σχολήν Πολιτικών Επιστημών. Κατά το έτος 1962 εδημοσίευσε ούτος εις την Νομικήν Επιθεώρησιν «Νέον Δίκαιον» επιστημονικήν μελέτην περί όρκου εις την οποίαν εκτός των άλλων, υποστηρίζει ότι «η αξίωσις εκάστοτε δόσεως Όρκου παρά του εξεταζομένου ίδια ως μάρτυρος αποτελεί ούτω μείωσιν αυτού και οξείαν προσβολήν της αξιοπρεπείας του» και ότι «η δόσις του 68 όρκου δι' αυτού τούτου του Ευαγγελίου, ενέχουσα επίσημον κακοποίησιν ρητής εντολής αυτού, υπερβαίνει παν όριον ανεβλαβείας και απρεπείας καθ' όλου».Τας αυτάς απόψεις περί όρκου ανέπτυξε ούτος κατά το έτος 1962 εις διάλεξιν αυτού δοθείσαν υπό την αιγίδα του δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών. Την ανωτέρω μελέτην του περιέλαβεν εις το εκδοθέν υπό αυτού βιβλίον Ηθικά Β' 1962. Την 11 Απριλίου 1978 ο κατηγορούμενος εκλήθη παρά του 2ου Ανακριτού Αθηνών ίνα εξετασθή ως μάρτυς εις ποινικήν τινά υπόθεσιν. Ούτος, όστις ενώπιον του Ανακριτού εδήλωσεν ότι είναι Χριστιανός Ορθόδοξος το Θρήσκευμα, ηρνήθη να ορκισθή τον εν τω ειρημένω άρθρω 218 Κ.Ποιν.Δ θρησκευτικών όρκων, καίτοι εκλήθη προς τούτο υπό του Ανακριτού, εδήλωσεν δε εις τον τελευταίον ότι προσφέρεται να δώση τον εις το ρηθέν άρθρον 220 παρ. 2 Κ.Ποιν.Δ. αναφερόμενον όρκον. Η άρνησις του κατηγορουμένου όπως δώση τον Θρησκευτικών τύπον του όρκου οφείλεται εις το ότι εθεώρει χρέος του όπως, εν όψει και της ιδιότητός του ως Ακαδημαϊκού Διδασκάλου, η συμπεριφορά του είναι συνεπής προς τας επιστημονικάς και ηθικάς πεποιθήσεις του, ας υπεστήριξεν εις την ειρημένην μελέτην του και ανέπτυξεν εις την διάλεξιν και εις το ότι επίστευε ότι η δόσις του θρησκευτικού όρκου είναι ασυμβίβαστος προς την προσωπικήν αξιοπρέπειάν του, προστατευομένην δια των άρθρων 2 παρ. 1 και 7 παρ. 2 του Συντάγματος και προς την πεποίθησίν του, ότι η χριστιανική θρησκεία δεν επιτρέπει τον όρκον, ούτω δε δεν ηδύνατο ούτος να υπερνικήση τας προς την πράξιν ωθούντα αυτόν κίνητρα. Επί τη βάση τούτων, η εκτεθείσα συμπεριφορά του κατηγορουμένου ευρίσκεται εις άμεσον σχέσηιν προς το ανθρωπίνως μη φευκτόν της υπαιτιότητος, της αδίκου πράξεώς του (ήτοι της αρνήσεως του θρησκευτικού όρκου της μαρτυρίας), τελεσθείσης εν συγκρούσει καθηκόντων. Ειδικώτερον, υφίστατο

σύγκρουσις μεταξύ του καθήκοντος του κατηγορουμένου όπως δώση το εν άρθρω 218 παρ. 1 Κ.Ποιν.Δ όρκον και του ηθικοκοινωνικού καθήκοντος αυτού, απορρέοντος εκ των ρηθισών περί όρκου επιστημονικών και ηθικών πεποιθήσεων του ανακοινωθείσών ενώπιον τρίτων δια της μελέτης της διαλέξεως και του βιβλίου του και εξ ων εθεώρει εαυτόν ηθικώς δεσμευμένον και έχοντα το χρέος όπως η συμπεριφορά του είναι συνεπής προς τας εν λόγω πεποιθήσεις του, συνεπεία δε τούτων ούτος περιήλθεν όντως εις αδυναμίαν συμμορφώσεως αυτού προς την επιταγήν του προαναφερθέντος άρθρου 218 παρ. 1 Κ.Ποιν. Δ. επίστευεν δε ούτως ότι υφίσταται νόμιμος λόγος όπως αρνηθή την δόσιν του εν άρθρω 218 παρ. Κ.Ποιν.Δ. θρησκευτικού όρκου και ότι ηδύνατο να δώση την άρθρω 220 παρ. 2 Κ.Ποιν.Δ. διαβεβαίωσιν, ην και προσεφέρθη να δώση ενώπιον του Ανακριτού, Κατ' ακολουθίαν τούτων, υφισταμένου λόγου αποκλείοντος το καταλογιστόν της εις τον κατηγορούμενον αποδιδομένης πράξεως της αρνήσεως του όρκου της μαρτυρίας (άρθρ. 225 παρ. 2 εδ. Β' Π.Κ.), δέον όπως κηρυχθή ούτος αθώος της πράξεως ταύτης.

Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Μυτιλήνης, 64/1997

Με τις διατάξεις των άρ. 218 παρ. 2 ΚΠΔ και 225 παρ. 2 εδ. Β' ΠΚ ορίζεται δια των του πρώτου ότι:" Κάθε μάρτυρας οφείλει, πριν εξεταστεί στο ακροατήριο, να ορκιστεί δημόσια, θέτοντας το δεξιό του χέρι στο ιερό ευαγγέλιο, τον εξής όρκο <<Ορκίζομαι στο Θεό να πω με ευσυνειδησία όλη την αλήθεια και μόνο την αλήθεια, χωρίς να προσθέσω ούτε να αποκρύψω τίποτε>>. Αν δεν τηρηθεί η διάταξη αυτή, η διαδικασία είναι άκυρη", δια των του δευτέρου 'ότι : " Αν ο μάρτυρας πιστεύει σε θρησκεία που δεν επιτρέπει τον όρκο, καθώς και αν εκείνος που ανακρίνει ή το δικαστήριο πιστεί ύστερα από σχετική δήλωση του μάρτυρα ότι αυτός δεν πιστεύει σε καμία θρησκεί, ο όρκος που δίνεται είναι ο ακόλουθος : Δηλώνω επικαλούμενος την τιμή μου και τη συνείδησή μου ότι θα πω όλη την αλήθεια και μόνη την αλήθεια, χωρίς να προσθέσω ούτε να αποκρύψω τίποτε". Και δια των του τρίτου ότι : " Με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή με χρηματική ποινή τιμωρείται όποιος

εμφανίζεται ως μάρτυρας ενώπιον κάποιας αρχής και αρνείται επίμονα να δώσει τη μαρτυρία του ή τον όρκο της μαρτυρίας του".

Κατά την αληθή έννοια των συνδεδυασμένων τούτων διατάξεων πρώτον προβλέπεται τύπος θρησκευτικού όρκου για τους χριστιανούς κάθε δόγματος, ενόψει του ότι η χριστιανική θρησκεία δεν προβλέπει η ίδια τύπον όρκου, δεύτερον παρέρχεται το δικαίωμα στον οπαδό της θρησκείας που δεν επιτρέπει τον όρκο, να απαλλαγεί από το θρησκευτικό όρκο και να δώσει τον όρκο υπό τον τύπο της διαβεβαίωσης στην τιμή και τη συνείδηση του, και τρίτον προβλέπεται ποινικό αδίκημα κατ' αυτού, ο οποίος αρνείται επίμονα να δώσει τον όρκο της μαρτυρίας του. Ειδικότερα με την πρώτη των προεκτιθεμένων διατάξεων δεν επιλύεται από το νομοθέτη, το θρησκευτικό ζήτημα του επιτρεπτού ή μη του όρκου από τη χριστιανική θρησκεία, αλλά διαγράφεται απλώς ο τύπος του όρκου για τους επιθυμούντες από τους οπαδούς της θρησκείας αυτής να δώσουν θρησκευτικό όρκο. Στην προκειμένη περίπτωση κατά του κατηγορουμένου Δ.Ρ. του Α. ηλικίας 43 ετών, χημικού της Διεύθυνσης Χημικών Υπηρεσιών Λέσβου, με την υπ' αριθμ. ΑΒΜ Γ 96/946/26.2.1997 παραγγελία του Εισαγγελέα Πρωτοδικών Μυτιλήνης ασκήθηκε αυτεπαγγέλτως ποινική δίωξη για ψευδή ανώμοτη κατάθεση (άρ. 225 παρ.2β ΠΚ). Από το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων που συγκεντρώθηκαν από την προανάκριση που διενεργήθηκε, σε συνδυασμό με την απολογία του κατηγορουμένου προέκυψαν τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά : Ο ανωτέρω κατηγορούμενος την 13.5.1996 ενώ κλήθηκε ενώπιον του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου Μυτιλήνης που συνεδρίαζε στη μεταβατική έδρα Ερεσού, για να καταθέσει ως μάρτυρας χημικός που είχε διενεργήσει στη Διεύθυνση Χημικών Υπηρεσιών Λέσβου τη χημική ανάλυση στο τυρί κασέρι που είχε κριθεί ακατάλληλο προς κατανάλωση, στην κατά του Β.Κ του Ι. Προέδρου του Κ.Σ.Ε. ποινική υπόθεση που εκατηγορείτο ως υπεύθυνος του εν λόγω Συνεταιρισμού για παράβαση των άρθρων 30 παρ.12 και 15 του ν.δ. 136/1946σε συνδ. Με την 330 14/89 ΑΔ Υπ. Εμπορίου και με την 83 Δ, 2 παρ. 2α (6.5), (6.6)Κ.Τα.Π., επικαλούμενος ότι είναι ορθόδοξος χριστιανός και ότι οι θρησκευτικές του πεποιθήσεις δεν του επιτρέπουν να ορκιστεί επί του ιερού Ευαγγελίου, αρνήθηκε να δώσει τον κατά το άρθρο 218 παρ.1 ΚΠΔ τύπο του θρησκευτικού

όρκου. Μετά τη δήλωση αυτή το ανώτερο Δικαστήριο, αντί να καλέσει το μάρτυρα και ήδη κατηγορούμενο να δώσει τον κατά το άρθρο 220 παρ. 2 ΚΠΔ τύπον όρκου, να προβεί δηλαδή στη δήλωση επικαλούμενος την τιμή και τη συνείδηση του ότι θα ειπεί όλη την αλήθεια, στην άρνηση της οποίας θα είχαμε τετελεσμένο το διωκόμενο αδίκημα, τον απέβαλε όπως τούτο προκύπτει από τα πρακτικά της ενώπιον του Μονομελούς πλημμελειοδικείου Μυτιλήνης, δίκης (βλ. την υπ' αριθμ.93/13.5.1996 απόφαση μετά των πρακτικών). Συνεπώς δεν προέκυψε ότι αυτός αρνήθηκε να δώσει τον κατά το άρθρο 220 παρ.2 ΚΠΔ όρκο της μαρτυρίας του. Συνακόλουθα των προεκτιθεμένων ο κατηγορούμενος δεν τέλεσε το ποινικό αδίκημα του άρθρου 225 παρ. 2β ΠΚ, ήτοι ότι αρνήθηκε επίμονα να δώσει τον όρκο της μαρτυρίας του, για το οποίο κατηγορείται και ως εκ τούτου το Συμβούλιο πρέπει να αποφανθεί να μη γίνει κατηγορία κατ' αυτού για την προμνημονευόμενη αξιόποινη πράξη, σύμφωνα με τὰ άρθρα 309 παρ. 1α και 310

Μικτό Ορκωτό Εφετείο 337/2004

Με την απόφαση αυτή έγινε δεκτή η ακόλουθη πρόταση του Εισαγγελέα Εφετών κ. Α. Ζύγουρα:

Επειδή κατά την διάταξιν του άρθρου 398 ΚΠΔ οι κληρωθέντες και μη εξαιρεθέντες ένορκοι ορκίζονται. Το ΜΟΔ - ΜΟΕ έχει νόμιμον υπόστασιν από της ορκίσεως των ενόρκων. Συνεπώς η μη όρκις τούτων συμφώνως προς τον οριζόμενον τύπον όρκου συνεπάγεται απόλυτον ακυρότητα της επ' ακροατηρίω διαδικασίας λόγω κακής συνθέσεως του δικαστηρίου (ΑΠ 479/1960 ΠοινΧρ ΙΑ' 196). Ο τύπος του όρκου ορίζεται υπό της §3 του άρθρου 398. Κατά την §4 του άρθρου αυτού, εις τους μη πρεσβεύοντας την Χριστιανικήν θρησκείαν ενόρκους επαναλαμβάνεται υπό του προέδρου η ανάγνωσις του εν τη προηγουμένη παραγράφω όρκου, άνευ της εν τέλει επικλήσεως του ιερού Ευαγγελίου. Εάν όμως ο όρκος δοθή και άνευ της τροπολογίας ταύτης, χωρίς να γίνη αντίρρησις, είναι έγκυρος, καλυπτομένης πάσης εντεύθεν ακυρότητος.

Υπό του προαναφερθέντος άρθρου δεν προβλέπεται η περίπτωσις κατά την οποίαν ο ένορκος πρεσβεύει θρησκείαν μη επιτρέπουσαν τον όρκον ή ουδεμίαν πρεσβεύει θρησκείαν. Τοιαύτη πρόβλεψις υπάρχει υπό της §2 του άρθρου 220 ΚΠΔ διά τους μάρτυρας, κατά την οποίαν, εις την περίπτωσιν αυτήν, ο όρκος δίδεται ως ακολούθως: «Δηλώ, επικαλούμενος την τιμήν μου και την συνείδησίν μου, ότι θα είπω όλην την αλήθειαν και μόνην την αλήθειαν, χωρίς να προσθέσω, ούτε να αποκρύψω τι». Εν όψει αυτών είχεν υποστηριχθή κατά το παρελθόν η άποψις, ότι η διάταξις της §2 του άρθρου 220 δεν δύναται να εφαρμοσθή και επί ενόρκων. Επομένως εάν τις των ενόρκων αρνηθή να ορκισθή, ισχυριζόμενος ότι είναι άθεος ή ότι η θρησκεία του απαγορεύει τον όρκον, πρέπει να αναπληρωθή διά του πρώτου εκ τυχόν κληρωθέντων αναπληρωματικών. Άλλως, αν δηλαδή δεν έχουν κληρωθή τοιούτοι, η κλήρωσις ακυρούται και γίνεται νέα (Μπουρόπουλου, Ερμ. ΚΠΔ έκδ. β', τόμ. Β', σ. 8, Τσουκαλά, Τα ορκωτά δικαστήρια, §30 σ. 169-170). Ταύτα όμως σήμερα δεν δύνανται να γίνουν αποδεκτά. Υπό των διατάξεων των άρθρων 13 Σ, 9 ΕΣΔΑ και 18 ΔΣΑ ΠΔ κατοχυρούται το δικαίωμα της

θρησκευτικής ελευθερίας. Συνεπώς, εάν εν πρόσωπον, το οποίον καλείται κατ' εφαρμογήν ωρισμένης διατάξεως νόμου, να δώσει θρησκευτικόν όρκον, δηλώση ενώπιον της κατά περίπτωσιν αρμοδίας αρχής ότι κωλύεται να δώσει τοιούτον όρκον διά λόγους θρησκευτικής συνειδήσεως, δηλαδή είτε διότι αι αρχαί της θρησκείας την οποίαν πρεσβεύει, όπως αυτό τας ερμηνεύει και την οποίαν, πάντως, πρέπει να δηλώση, δεν του επιτρέπουν τον όρκον, είτε διότι είναι άθεος ή άθρησκος και κωλύεται να δώσει τον όρκον αυτόν, δικαιούται, κατά την ορθήν έννοιαν των προαναφερθεισών διατάξεων, αντί θρησκευτικού όρκου (υποσχετικού ή αποδεικτικού) να δώσει επικαλούμενον την τιμήν και την συνειδήσιν του, ισότιμον, εξ επόψεως συνεπειών, με τον θρησκευτικόν όρκον, σχετικήν διαβεβαίωσιν, περί του συγκεκριμένου ζητήματος, Έστω και εάν τοιαύτη διαβεβαίωσις δεν προβλέπεται υπό της συγκεκριμένης διατάξεως (Ολομ. ΕΔΔΑ αποφ. 18.2.1999, επί προσφυγής Buscarini και Della Balda κατά Αγ. Μαρίνου μετά συμφώνων παρατηρήσεων Η. Ηλιακόπουλου, Δ 31. 452, ΣτΕ 2601/1998, μετά συμφώνων σχολίων Χ. Γαρναβού, ΝοΒ 47. 349, ΕφΘ 171/1980, μετά συμφώνων παρατηρήσεων Η. Χρησίμου, ΠοινΧρ Α' 774, Ν. Δημαρά, Η αντισυνταγματικότητα του θρησκευτικού όρκου, Δ 31. 864).

Εν προκειμένω ο κληρωθείς έννορκος Π.Ζ.** κληθείς να ορκισθή κατ' άρθρο 398 §3 ΚΠΔ εδήλωσεν, ότι δεν θέλει να ορκισθή, διότι είναι χριστιανός ορθόδοξος και η χριστιανική θρησκεία απαγορεύει παντελώς τον όρκον «Εγώ δε λέγω υμίν μη ομόσαι όλως» (Ματθ. Ε' 34-38). Εν όψει αυτών πρέπει, εφαρμοζομένης κατ' αναλογίαν της διατάξεως της §2 του άρθρου 220 ΚΠΔ, ο έννορκος αυτός να δηλώση επικαλούμενος την τιμήν και την συνειδήσιν του, ότι θα θεωρήση με προσοχήν και θα εξετάση με ευσυνειδησίαν κατά την διάρκειαν της δικαστικής συζητήσεως, την κατηγορίαν εναντίον του κ.λπ. Δηλαδή θα γίνη αναφορά εις το περιεχόμενον του κατ' άρθρο 398 §3 ΚΠΔ όρκου απαλειφομένων εξ αυτού της λέξεως «ορκίζομαι» ως και των φράσεων που αναφέρονται εις τον Θεόν και το ιερόν Ευαγγέλιόν του.

Πρόεδρος: Γ. ΚΑΛΑΜΙΔΑΣ

**ΙΔ. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΧΩΡΙΣΜΕΝΗ ΚΑΤΑ
ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ**

ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ

Αισχύλος, Ορέστεια-Επτά Επί Θήβας, Εκδόσεις Πάπυρος
 Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία, Εκδόσεις Κάκτος
 Αριστοτέλης, Πολιτικά, Εκδόσεις Κάκτος
 Αριστοτέλης, Μετά τα Φυσικά, Εκδόσεις Κάκτος
 Αριστοφάνης, Βάτραχοι-Πλούτος-Ιππής-Λουισστράτη-Νεφέλες,
 Εκδόσεις Πάπυρος
 Ευριπίδης, Άλκηστις-Ιφιγένεια εν Αυλίδι-Μήδεια-Ικέτιδες-Εκάβη-
 Φοίνισσες-Ιππόλυτος, Εκδόσεις Πάπυρος
 Ησίοδος, Θεογονία-Έργα και Ημέραι, Εκδ. Ζαχαρόπουλου
 Όμηρος, Ιλιάδα, Εκδόσεις Πάπυρος
 Όμηρος, Οδύσσεια, Εκδόσεις Πάπυρος
 Πλάτωνας, Αλκιβιάδης, Εκδόσεις Ζαχαρόπουλου
 Πλάτωνας, Πολιτεία, Εκδόσεις Ζαχαρόπουλου
 Πλούταρχος, Βίοι Παράλληλοι, Εκδόσεις Πάπυρος
 Σοφοκλής, Ηλέκτρα-Αντιγόνη-Οιδίπους Επί Κολωνώ-Αίας,
 Εκδόσεις Παπυρος

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΑ ΕΡΓΑ

Ανδρουλάκης Ν., Το αξιόπιστο του προσηλυτισμού και η
 συνταγματικότητά του, ΝοΒ 1986, σ.1031
 Ανθόπουλος Χ., Το συνταγματικό δικαίωμα στην ελευθερία της
 συνείδησης, 1992
 Δαγτόγλου Π., Ατομικά Δικαιώματα, Εκδ.Αντ.Σάκκουλα, 2005
 Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, Σύστημα
 Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ΄, Τευχ. I-III, Β΄Έκδοση, Εκδ.
 Σάκκουλα/ Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2008
 Ο Ίδιος, Γενική Συνταγματική Θεωρία-Σύστημα Συνταγματικού
 Δικαίου, Τόμος Α΄, Εκδ. Αντ.Ν.Σάκκουλα/ Αθήνα-Κομοτηνή 2004
 Ο Ίδιος, Πρακτικά Θέματα Συνταγματικού Δικαίου, γενική θεωρία
 οργανωτικό μέρος, Εκδόσεις Σάκκουλα/ Αθήνα Θεσσαλονίκη,
 2004,
 Ο Ίδιος, Εφαρμογές Συνταγματικού Δικαίου II, Συνταγματικά
 Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα/ Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2007
 Διαμαντόπουλος Γ., Ορκοδοσία διαδίκου και ικανότητα προς το
 δικολογείν, Αρμ1989, σ.7επ.

- Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας, Ερμηνεία ΚπολΔ Ι, 1-590, Εκδ. Σάκκουλα/ Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2000
- Κονιδάρης Ι., Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου, Εκδ.Αντ.Σάκκουλα-Αθήνα-Κομοτηνή 2000
- Νίκας Νικόλαος, Πολιτική Δικονομία ΙΙΙ, Ένδικα Μέσα, Εκδ. Σάκκουλα/ Αθήνα Θεσσαλονίκη 2007
- Συλλογικό, Θρησκευτική Ελευθερία και επικρατούσα Θρησκεία, 2000
- Κουσουλός Ι., Όρκις πολιτικώς ενάγοντος, ΠοινΧρ 1952, σ335
- Κρουσταλλάκης Ε., Η υποχρέωση ορκοδοσίας εκείνων που πρεσβεύουν τη Χριστιανική Θρησκεία, Δίκη 1980, σ.3 επ
- Μαντζουνέας Ε., Το πρόβλημα του Όρκου, 1979
- Μπουρόπουλος Αγγ., Η εν τω ακροατηρίω ανάγνωση των ενόρκων καταθέσεων κατά τον νέο ΚΠΔ, ΠοινΧρ 1951, σ.209 επ.
- Πολυχρονόπουλος Γ., Η όρκις του μηνυτού μετά την ισχόν του νέου ΚΠΔ, ΠοινΧρ 1953, σ.420 επ
- Πριντζίπας Γ., Ο δικονομικός όρκος και η αντίθεσις του προς το Σύνταγμα, Δίκη 1980, σελ 33 επ
- Ράμμος, Γ., Ο Όρκος ως μέσο απόδειξης κατά την Πολιτικής Δικονομίας, Εκδόσεις Ζαχαρόπουλου, 1937
- ΑΡΘΡΑ-ΜΕΛΕΤΕΣ-ΝΟΜΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ**
- Βλάχος ,Η ανάγκη της κατάργησης του όρκου, ΝοΒ 1971.540-542
- Βουγιούκας Κ., Η όρκιση των μοναχών ως μαρτύρων εις την ποινικήν δίκην, Αρμ 1960, σελ 135
- Γιαννόπουλος Γ., Ποια η συνταγματικώς προστατευόμενη έννοια της γνωστής θρησκείας, ΝοΒ 17, σ.1028
- Δημητρόπουλος, Τα τυπικά του όρκου, ΕΕΝ 1964.888-889
- Διαμαντόπουλος, Ορκοδοσία διαδίκου και ικανότητα προς το δικολογείν, Αρμ.1989.7-13
- Κρουσταλάκης, Η υποχρέωση ορκοδοσίας εκείνων που πρεσβεύουν τη χριστιανική θρησκεία, ιδίως μετά το Σύνταγμα του 1975, Δ.1980.3-25
- Μπαρμπάτσης, Οι «καθοδηγητικές» ερωτήσεις, Δ. 1999.282-285
- Παπαδάκης Βασίλειος, Ηθικές και νομικές διαστάσεις του Όρκου κατά τον Κώδικα Ποιν. Δικονομίας, Περιοδικό Ποινικά Χρονικά, 1981
- Πριντζίπας, Ο δικονομικός όρκος και η αντίθεση προς το Σύνταγμα, Δ. 1980. 33-43

- Συμπέθερος Ν., Η όρκις του πολιτικώς ενάγοντος δι ηθικήν βλάβην ή ψυχικήν οδύνην, ΠοινΧρ 1958, σ.559
 Τράμπος Γ., Η εξαπάτησις του Δικαστού δια της δόσεως όρκου εις την πολιτικήν δίκην, ΠοινΧρ 1962, σ.574
 Τσάκαλος, Περί του τρόπου εξέτασης του μάρτυρος επί τη πολιτική δίκη, ΕΛΛΔνη 1981.610-614
 Φιλίππου Δ., Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης και η υποχρέωση ορκοδοσίας, ΔτΑ 2/1999, σ.409 επ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΚΩΝ/ΝΟΥ ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ

- Δεσποτόπουλος Κ., Περί Όρκου, Περιοδικό Νέον Δίκαιον, έτος 18^ο, σελ 530, 1962
 Ο ίδιος, Απολογία στο 5μελές Εφετείο Αθηνών, 20/9/1979
 Ο Ίδιος, Υπόμνημα ενώπιον του Αρείου Πάγου κατά της υπ.αριθμ. 763/1979 αποφασεως του 5μελούς Εφετείου Αθηνών
 Ο Ίδιος, Απαξία του Όρκου, Εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, Μάιος 1982
 Ο Ίδιος, Επίμαχοι Θεσμοί και άλλα θέματα, Εκδόσεις Παπαζήση, 1987
 Ο Ίδιος, Θανατική Ποινή και Όρκος, Εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 23/4/1992
 Ο Ίδιος, Ομιλία στην Συνεδρία της Ακαδημίας Αθηνών, 10/10/2002

ΛΟΙΠΗ ΠΛΗΝ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Biscardi Arnaldo, Αρχαίο Ελληνικό Δίκαιο, Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 2005
 Βουρνάς Τάσος, Φιλική Εταιρία: το παράνομο οργανωτικό της και ο διωγμός της από τους ξένους, Αφοί Τολίδη, (Αθήνα 1982)
 Γιαννουλάκης Παντελής, Η Αλήθεια για τους Αρχαίους Έλληνες Φιλοσόφους, Εκδόσεις Άγνωστο, Θεσσαλονίκη Απρίλιος 2006
 Δελής Τριαντάφυλλος, Η Οδύσσεια του Ομήρου, Αθήνα 1979
 Δημητσούκας Ι.,Ιωάννου Θ., Μπαρούτας Κ., Ιστορία του Μεσαιωνικού και του Νεότερου Κόσμου, 565-1815, Αθήνα 2001
 Emmy Patsi-Garin: «Επίτομο λεξικό Ελληνικής Μυθολογίας», εκδ. οίκος Χάρη Πάτση, Αθήνα 1969
 Lidel Henry-Scott Robert, Μέγα Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσης, Τόμος Γ', Αθήνα 1975
 Κακριδή Ι.Θ., Ελληνική Μυθολογία, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1986

Κοσμοπούλου Θουκυδίδη, Ο Όρκος δια Μέσου Των αιώνων-Σαν Θεσμός Θρησκευτικός και Νομικός, Αρχαία Ολυμπία 2005
 Μαρωνίτης Δ.Ν., Αναζήτηση και Νόστος του Οδυσσέα, Κέδρος 1980

Μπαμπινιώτης Γ., Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα 1998

Συλλογικό, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών, Τόμοι Γ2, Ε,Θ, Αθήνα 1979

Τεγόπουλος-Φυτράκης, Λεξικό Της Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα 1988

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., Ο Όρκος ένα κατάλοιπο της Θεοδικίας, Εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, 11/4/1982

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ-ΙΣΤΟΛΟΓΙΑ-PORTALS

www.dsanet.gr «Ισοκράτης»-Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών Δ.Σ.Α.

www.law.uoa.gr/~adimitrop Κέντρο Συνταγματικών Ερευνών

www.greeklaws.com/pubs/ Βάση Νομικών Πληροφοριών

www.echr.coe.int European Court Of Human Rights

www.sdya.gr Σύλλογος Δικαστικών Υπαλλήλων Αθηνών

www.ministryofjustice.gr Υπουργείο Δικαιοσύνης

www.ste.gr Συμβούλιο της Επικρατείας

www.areiospagos.gr Άρειος Πάγος

www.dprotodikeio-ath.gr Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών

www.minpress.gr Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας

www.ccbe.org/ Council of Bars & Law Societies of Europe

http://europa.eu/index_el.htm Πύλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

<http://eur-lex.europa.eu/el/index.htm> Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

www.nb.org Νομική βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ

www.ant-sakkoulas.gr Εκδόσεις Αντ.Ν. Σάκκουλα

<http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr/> Το Σύνταγμα: Διμηνιαία Επιθεώρηση

www.perseus.tufts.edu/hopper/ Perseus Digital Library

<http://elawyer.blogspot.com> E-Lawyer

www.kethi.gr Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας

